

Sisekaitseakadeemia

Finantskolledž

Marc Mälter

**COVID – 19 PANDEEMIA TÕTTU RIIKIDE POOLT
RAKENDATUD MAJANDUSLIKE MEETMETE MÕJU**

Lõputöö

Juhendaja:

Indrek Saar, PhD

Tallinn 2021

SISEKAITSEAKADEEMIA LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Finantskolledž	Juuni 2021
<p>Töö pealkiri eesti keeles: COVID – 19 pandeemia tõttu riikide poolt rakendatud majanduslike meetmete mõju teises ja kolmandas kvartalis</p> <p>Töö pealkiri võõrkeeles: Impact Of Economic Measures Taken by Countries In Response To The COVID - 19 Pandemic In The Second And Third Quarters</p> <p><i>Lõputöö on kirjutatud eesti keeles ja on koos lisadega 52 lehekülge. Lõputöö koostamisel on kasutatud 37 allikat, millele on viidatud. Andmete illustreerimiseks kasutati 14 joonist.</i></p> <p><i>Lõputöö koosneb kahest peatükist, mis jagunevad alapeatükkideks. Lõputöö uurimisprobleem püstitatakse küsimusena: Millised on parimad fiskaalsed meetmed, mida riigid peaksid rakendama COVID-19 kriisi olukorras? Uurimisprobleemist tulenevalt on tööle püstitatud kaks hüpoteesi. Lõputöö eesmärk on välja selgitada erinevate riikide poolt rakendatud fiskaalsed meetmed COVID-19 kriisi ajal ning nende hilisem mõju riigi majandusele. Lõputöö koostamisel kasutati kvantitatiivset metoodikat.</i></p> <p><i>Käesoleva lõputöö tulemusel selgus, et kriisi olukordades peaksid riigid suurendama riigivõlga ja suunama laenuraha tarbimisse. Täiendav riigivõlg aitab stabiliseerida majandust ja vähendab tööpuudust. Riigivõla suurendamiseks on oluline riigi ligipääs finantsturgudele ja seetõttu peaks riigil olema võimalikult väike varasem riigivõlg. Väiksem riigivõlg suurendab laenatava raha mahtu ning sellest tulenevalt on riigil kergem kriisi üle elada.</i></p>	
Võtmesõnad: COVID-19, fiskaalsed meetmed, Euroopa Liit	
Võõrkeelsed võtmesõnad: COVID-19, fiscal measures, European Union	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
<p>Töö autor: Marc Mälter</p> <p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Annan Sisekaitseakadeemiale tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose reprodutseerimiseks säilitamise ja elektroonilise avaldamise eesmärgil, sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Annan loa teose üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Sisekaitseakadeemia veebikeskkonna kaudu sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogu kaudu ja paber kandjal Sisekaitseakadeemia raamatukogus kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.</p> <p>Olen teadlik, et nimetatud õigused jäävad alles ka autorile. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.</p>	
Allkiri (allkirjastatud digitaalselt)	
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja: Indrek Saar	Allkiri: (allkirjastatud digitaalselt)
Kaitsmisele lubatud	
Kolledži direktor: Kerly Randlane	Allkiri: (allkirjastatud digitaalselt)

SISUKORD

SISUKORD.....	3
SISSEJUHATUS	4
1. COVID-19 KRIISIS RIIKIDE POOLT RAKENDATUD FISKAALPOLIITILISED MEETMED.....	7
1.1. Makroökonomilised muutused ja fiskaalpoliitilised lahendused seoses COVID-19 kriisiga.....	7
1.2. Fiskaalpoliitilised meetmed Euroopa Liidus seoses COVID-19 kriisiga	11
1.3. Fiskaalpoliitilised meetmed seoses COVID-19 kriisiga mujal maailmas.....	19
2. COVID-19 KRIISIS RAKENDATUD MEETMETE MÕJU ANALÜÜS	22
2.1. Uurimismetoodika ja valim.....	22
2.2. Makromajanduse trendid valitud riikides	24
2.3. Riigivõla, SKP ja tööpuuduse vahelised seosed valitud riikides	27
2.4. Järeldused rakendatud fiskaalpoliitiliste meetmete mõjust valitud riikides	36
KOKKUVÕTE	40
SUMMARY	42
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	43

SISSEJUHATUS

Lõputöö teemavalik on tingitud autori huvist välja selgitada erinevate riikide poolt COVID-19 kriisi jooksul rakendatud fiskaalsete meetmete hilisemat mõju riigi majandusele. Töös mõeldakse fiskaalsete meetmete all makromajanduspoliitilisi valikuid majanduse lühiajaliseks stabiliseerimiseks. Eelkõige on küsimus selles, kuidas kriisi situatsioonis peaks rakendama laiendavat fiskaalpoliitikat. Meetmete mõjude hindamine annab võimaluse tulevikus sarnastes olukordades valida parimad fiskaalsed meetmed, et riigi majandus oleks tugev kriisi ajal ning majandus taastuks kiiresti peale kriisi lõppu.

COVID-19 mõju riigi majandusele on suur ja valitsustel on raske teha õigeid otsuseid, sest puudub piisavas koguses info ja varasemad teadmised. Kriis toob endaga kaasa majanduslikke ja finantsilisi ebastabiilsusi riikides. Vajalike meetmete rakendamine on oluline, et vähendada majandusliku langust. Kuna fiskaalpoliitilised otsused võivad olla nii lühema kui ka pikema ajaperioodiga, peavad valitsused tegema otsused enda parima äranägemise järgi (Liu, *et al.*, 2020, pp. 2259-2261, 2269). Keeruline on teha otsuseid, kuna ei ole teada, kui pikalt võib COVID-19 kriis kesta.

Töö on aktuaalne, sest riikidel ei ole tegevusplaani, kuidas COVID-19 sarnastes kriisiolukordades käituda, sest kriisiolukord juhtub ootamatult (Chirită & Nica, 2020, pp. 21-23). Popa (2020, p.106) on toonud välja, et riigid rakendasid erinevaid fiskaalpoliitilisi meetmeid, kuid ei saanud olukorra kontrolli all hoidmisega hakkama. Näiteks suurenes Itaalias ja Hispaanias töötus oluliselt. Tugev majanduslik seis välistab liigse töjõupuuduse tekke, riigivõla kasvu ja tugeva inflatsiooni tekke. Riigid on rakendanud erinevaid fiskaalseid meetmeid ja saanud seetõttu ka erinevad tulemused. Riigid peavad rakendama erinevaid fiskaalseid meetmeid COVID-19 kriisiperioodi jooksul, omamata ülevaadet meetmete reaalsest mõjust riigi majandusele pikema perioodi vältel. SKP paraneb, kui avalik sektor suunab rohkem raha majandusse. Võimalike rakendatavate meetmete osas puudub ülevaade, sest varasemalt ei ole olnud vastavasisulist kriisi, kus avaliku sektori täiendavad kulutused ei suurendaks SKP-d (Czeczeli, *et al.*, 2020, pp. 322-323).

Lõputöö teema on uudne, sest autorile teadaolevalt ei ole hinnatud COVID-19 sarnase kriisi erinevate riikide rakendatud fiskaalpoliitiliste meetmete mõju hilisemale majandusele. Varasemalt ei ole sellist kriisi esinenud. On olnud ka muid pandeemiaid, kuid mitte nii globaalsel tasemel nii globaliseerunud maailmas (Młodkowski, 2020, pp. 106-108). Kuigi on hinnatud riigiti erinevate rakendatud fiskaalsete meetmete võimalikku mõju riigisiselt, ei ole hinnatud erinevate riikide rakendatud meetmete mõjusid võrdluses leidmaks parimaid võimalikke meetmeid, mida peaksid kriisis olevad riigid rakendama. Mõjusid on hinnatud Hiinas Liu *et al.*, 2020. poolt ja Rumeenia näitel Chirită & Nica (2020) poolt. Mitmed uuringud on tehtud varasemalt tuletatud majanduslike näitajatega, mis ei ole täpsed, sest ei ole võimalik hinnata kriisi täieliku mõju ette. Shopov (2020) on uurinud Euroopa Liidus võlataset enne COVID-19 kriisi algust. Pillai, *et al.*, (2020) uurisid võimalikku mõju Indiale 2020 teise kvartali alguses. Autorile teadaolevalt sarnaseid lõputöid kirjutatud ei ole.

Uurimisprobleem püstitatakse küsimusena: millised fiskaalsed meetmed on andnud parimaid tulemusi makroökonomilise keskkonna stabiliseerimisel?

Töös püstitatakse kaks hüpoteesi. Esimese hüpoteesi aluseks on keinsistlik majandusteooria, mis sätestab, et kriisi tingimustes on mõistlik laenata raha, et suurendada majandusaktiivsust ja seeläbi vähendada tööpuudust. Kui riik suunab laenatud raha SKP tugevdamisesse, on kergem tulevikus teenindada riigivõlga ja majanduslik langus on väiksem (Khan, *et al.*, 2020, pp. 65-72). Kui riik laenab rohkem raha, peaks majandus stabiliseeruma kiiremini. Sarker (2020, pp. 44-46) on toonud välja, et agressiivne monetaarpoliitika võimaldab pankadel täiendavalt raha suunata majandusse, stabiliseerides riigi majandust. Sellest tulenevalt sõnastatakse esimene hüpotees: Mida rohkem on liikmesriik laenanud raha kriisiga toimetulemiseks, seda paremal järjel on riigi majandus.

Teise hüpoteesi aluseks on majandusteoreetiline loogika, et kui riigivõlg on juba suur, siis täiendav laenamine võib vähendada kahjustada riigi majandust (ECB, 2011, p. 64). Osadel Euroopa Liidu liikmetel on riigivõlg juba väga suure osakaaluga riigieelarvest ning täiendav riigivõla suurendamine võib tekitada riigis majanduskriisi (Barbier-Gauchard, *et al.*, 2021, pp. 2-4). Suurema võlakoormusega riikide SKP-d kasvavad aeglasemalt kui väiksema võlakoormusega riikide SKP-d (Calderón & Fuentes, 2013, pp. 2-3). Järelikult riigid, kes laenasid COVID-19 kriisis täiendavalt raha, peavad tasuma liiga suurt riigivõlga ning nende majandused taastuvad aeglasemalt, kui riikidel, kellel oli varasem riigivõlg väiksem. Sellest tulenevalt sõnastatakse teine hüpotees:

2. Mida suurem on riigi varasem laenukoormus, seda rohkem on riigi SKP langenud võrreldes teiste riikidega.

Töö eesmärgiks on välja selgitada erinevate riikide poolt rakendatud fiskaalsed meetmed COVID-19 kriisi ajal ning nende mõju riigi majanduse stabiliseerumisele.

Lõputöö eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised uurimisülesanded:

1. Uurida rakendatavate meetmete oodatavat mõju majandusteoreetiliselt.
2. Analüüsida valitud riikide statistilisi andmeid majanduslike muutuste kohta enne COVID-19 kriisi ning muutusi 2020 teises ning kolmandas kvartalis.
3. Analüüsida teooria ja statistiliste andmete analüüsi tulemusi, et teha järeldusi rakendatud fiskaalsete meetmete kohta.

Töö on rakendusliku suunitlusega. Uuritakse teoreetiliselt võimalike rakendatavaid meetmeid ja hilisemalt analüüsida majandusandmeid valitud riikides ning teha nende põhjal järeldused. Töös rakendatakse korrelatsiooniuringut luues seoses fiskaalsete meetmete ja makromajandusnäitajate vahel. Luuakse eesmärgipärane valim, mis on koostatud konkreetsete Euroopa Liidu riikide põhjal. Valimi põhjuseks on sarnases majanduspiirkonnas tegutsevate riikide sarnasem majanduslik seis ja monetaarpoliitiline juhtimine. Valitavad riigid on sarnaste majandusnäitajatega, läbi mille on võimalik analüüsida rakendatud fiskaalseid meetmeid. Töös tuginetakse kvantitatiivsele uurimismeetodile, analüüsides erinevate riikide majandusnäitajaid ning fiskaalseid rakendatud meetmeid. Andmete kogumine toimub rahvusvahelistest statistika andmebaasidest.

Töö koosneb kahest osast. Töö esimeses osas antakse ülevaade võimalikest rakendatavatest fiskaalsetest -ja monetaarpoliitilistest meetmetest, majanduslikust seisust erinevates regioonides peale esimest kvartalit 2020 ja tuuakse välja erinevate riikide poolt rakendatud fiskaalsed meetmed. Töö teises osas analüüsitakse rakendatud fiskaalsete meetmete mõju 2020 teises ja kolmandas kvartalis valitud riikides. Samuti analüüsitakse halvimaid võimalikke fiskaalseid meetmeid, mida rakendada.

1. COVID-19 KRIISIS RIIKIDE POOLT RAKENDATUD FISKAALPOLIITILISED MEETMED

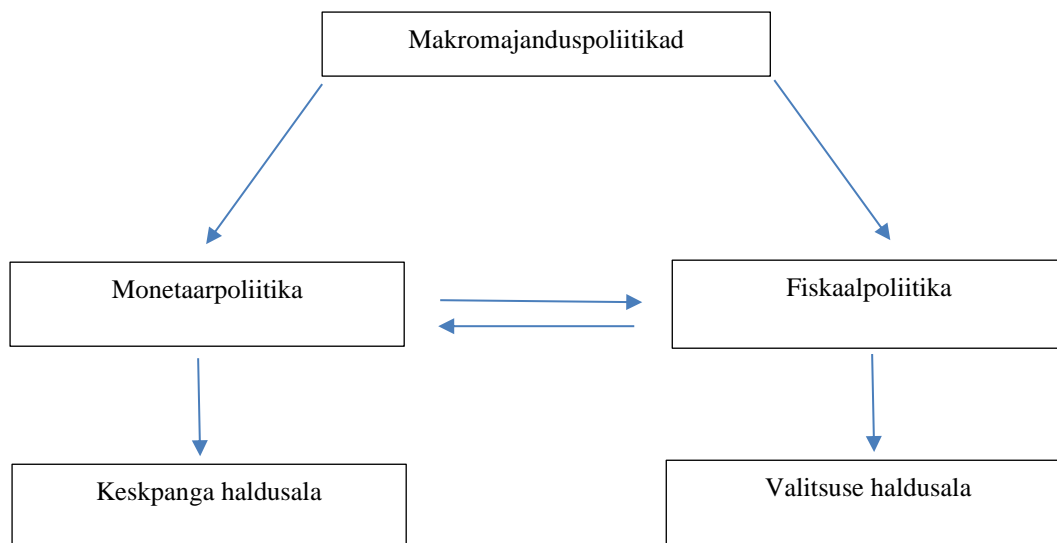
1.1. Makroökonomilised muutused ja fiskaalpoliitilised lahendused seoses COVID-19 kriisiga

Alapeatükis käsitletakse makroökonomilisi muutusi erinevates piirkondades üle maailma. Milliseid muutusi COVID-19 kaasa tõi erinevate riikide valitsusele ning tehtavate valikute ülevaade. Alapeatükis on selgitatud monetaarpoliitiliste otsuste tegemist olulisust fiskaalpoliitiliste meetmete rakendamise võimalikuseks. Lisaks kirjeldatud erinevate börside olukorda, kommertsbankade toimimist kriisis ning tarneahelate toimimist. Antakse ülevaade fiskaalpoliitilistest meetmetest, mida saab rakendada kriisi olukorras.

COVID-19 kriis on probleemiks mitmetele riikidele nii Euroopas, Ameerikas, Aasias kui ka mujal maailmas. Varasemad epideemiad on riikide majandustele laastavalt mõjunud ja nähtub, et ka COVID-19 epideemia mõju on erinevatele riikidele majanduslikult väga laastav. Esmased kriisiga kaasnevad kahjud on majanduslikud, sotsiaalsed, poliitilised ja psühholoogilised. Kriis mõjutab erinevaid riike erinevalt vastavalt nende majanduslikule arengutasemele ja majanduslikule olukorrale enne kriisi algust. Riigimajandusele on mõõdetav kahju SKP vähenemine, väliskaubanduse vähenemine, turismi vähenemine, inflatsiooni tõus ning töötuse suurenemine. Vähem mõõdetav kahju on sotsiaalne kahju, mis avaldub hiljem tekkinud sotsiaalsete probleemidena. (Khan, *et al.*, 2020, pp. 64-65)

Globaliseerunud maailm, erinev tehnoloogiline tase ja liikmesriigi eripärad mõjutavad iga riigi majanduslikku seisut. Käesolevast kriisist tulenevalt on igal riigil SKP langus olnud erinev vastavalt eeltoodud muutujatele. Paljud ettevõtted suunasid oma töötajad kaugtööle ja on usutav, et tulevikufookus on suunatud samuti kaugtöö võimalikkuse arendamisele ja eriti tootmisega seotud töökohtadel. (Młodkowski, 2020, pp. 105-107)

Võib üldistavalt järeldada, et erinevate riikide majandused on omavahel tihedalt seotud ja seetõttu on laiapõhjalised kriisid suure mõjuga kõikidele riikidele rohkemal või vähemal määral. COVID-19 tõttu on oluline piirata nakkuselevikut, et hoida ära rahvastiku kiire ja liigse haigestumise, kuid samas peab ära hoidma ka liigse majandusliku aeglustumise. Majandusliku aktiivsuse elavdamiseks on oluline monetaarpoliitiliste otsuste tegemine.

Joonis 1. Erinevad makromajanduspoliitikat ja nende rakendajad

Monetaarpoliitilised otsused on üldjuhul seotud täiendava likviidsuse pakkumisega kommertsbankadele. Täiendava likviidsusega saavad pangad suunata rohkem vaba kapitali turgudele võttes vähem riski. Tavapärased fiskaalpoliitilised otsused on seotud toetuste jagamisega majapidamistele, ettevõtetele, täiendavad sotsiaalsed hüved varasematele sotsiaalsete hüvede tarbijatele ja täiendavad vabad vahendid riigi meditsiinisüsteemile. (Sarker, 2020, pp. 46-47)

Keskpangad võivad küll alandada intressimäära, et soodustada tarbimist, kuid pikas perspektiivis tekitab see suuremat inflatsiooni ja tegelikku majanduslikku kasu ei teki riigile. Ebaühtlane pakkumine turul toob kaasa muude turuosaliste hävinemise, sest ei ole võimalik luua lisandväärtust, kui ei ole teada, millal tootmiseks vajalik kaup saabub. Kui rakendatud meetmed lõpetatakse, siis tekib nõudlus reisimise ja mõningate toodete või kaupade vastu, kuid osade sektorite nõudlus sellest koheselt ei taastu. See võib tähendada hilisemat tugevat inflatsiooni riigi elanikele. (Pillai, *et al.*, 2020, pp. 5104-5105)

Eeltoodust saab järeldada monetaarpoliitika olulisust, kuid ka sellega kaasnevaid ohtusid. Hilisem inflatsioon võib tekitada majanduslikke probleeme, kui fiskaalpoliitilised meetmed on rakendatud. Rakendama peaks mõlemaid meetmeid korraga (vaata joonis 1), sest mõlemad mõjutavad üksteist. Nõudlus taastub küll osati, kuid mitte kõigi sektorite lõikes. Eelnevalt on välja toodud COVID-19 mõju majandusele ning monetaarpoliitilised otsused mõjutavad kõiki riike, kes on majanduslikult omavahel seotud.

Erinevate riikide majandused on omavahel tihedalt seotud ja sellest tulenevalt lähedal asuvates riikides teadaolevate haiguskollete kinnitamisest langevad ka selle ümber asuvate riikide siseriiklikud börsiindeksid. Indeksid langevad, sest eeldatakse, et sarnane juhtub ka muudes riikides. Keskmiselt langesid siseriiklike börside indeksid rohkem, kui riigis tekkisid esimesed haiguskolded. Fiskaalpoliitilise meetmena tuleks kasutada varasemaid sääste, et suurendada tarbimist. Mitmed arenenud riigid on kriisialguses kasutanud fiskaalpoliitilise meetmena oma riigi kodanikele täiendava raha jagamist. Meedet on mõistlikum kasutada arenenud riikidel, sest investorid julgevad oma kapitali paigutada tugevatesse ja end varasemalt tõestanud ettevõtetesse. (Çütçü & Kılıç, 2020, pp. 210-213, 216)

Üldistavalt võib järeldada, et riigid peaksid kasutama majanduse stabiliseerimiseks säästvat ja tarbimist vähendavat fiskaalpoliitikat. Kulude vähendamine võimaldab riigil kriisiperioodil eelarve defitsiidi suurenemist ära hoida. Monetaar -ja fiskaalpoliitika on omavahel seotud tulenevalt keskpanga tegevusest riigile pakkuda võimalust riigivõlga suurendada (vaata joonis 1).

Riigid võivad piirata toidu eksporti ja sellest tulenevalt võivad mingid piirkonnad kannatada madalama toidu pakkumise all tootjate poolt. Tarneraskustesse sattunud riigid peavad olema valmis täiendava fiskaalse meetmena importima kallimat toitu kaugemalt, mis on madalama toiteväärtuse või kvaliteediga. Raskustes olevad riigid peavad jaotama täiendavalt imporditud toidu oma rahva seas võrdselt ja mõistliku ajaga vältides täiendavat nakatumisohtu. (Skawińska & Zalewski, 2020, pp. 121-123)

Võimalik meede on toetada madalama ja keskmise sissetulekuga isikuid. Lisaks peab riik ära hoidma massilise ettevõtete pankrotistumise. Arenenud riikides on mõistlik muuta olemasolevaid maksumäärasid madalamaks. Riigid väljastasid suurtes kogustes võlakirju suurendades riigivõlga. Kui riigivõlast tehtavad investeeringud SKP-sse on suuremad, kui laenu tagasimaksed, ei ole laenukoormuse suurendamine nii riskantne. Väikse majanduskasvuga riikides ei ole riigivõla suurendamine võimalik, sest võlga ei suudetaks teenindada. Valitsused saavad vähendada pikas perspektiivis tulevasi kulutusi, et vähendada administratiivkulu ja selle võrra maksta riigivõlga tagasi või suurendada maksukoormust. Samas varasem kogemus viitab sellele, et eeltoodud variandid ei ole jätkusuutlikud pikaajaliselt. Monetaarpoliitiline lahendus olukorra parandamiseks on suurendada inflatsiooni läbi rahatrüki, sest nii on odavam vanemat võlga maksta, kuid inflatsiooni kasv on kiire. Kuigi

varasem ekspansiivne monetaarpoliitika ei ole toonud soovitud inflatsioonitaset, võib rahatrükk võlgade maksmiseks tekitada tugeva inflatsiooni. (Khan, *et al.*, 2020, pp. 68-71)

Eelnev toetab teist hüpoteesi, sest kui riigi laenukoormus on suur enne kriisi algust, siis võib tekkida probleeme riigivõla hilisemal teenindamisel. Kuna raha ei investeerita SKP kasvatamisesse, siis hilisem suurem laenukoormus vähendab hiljem SKP-d võrreldes teiste riikidega, kellel oli väiksem SKP enne kriisi algust.

Fiskaalpoliitilisi toetusi ei saa ettevõtted, kes ei ole deklareerinud oma tegevust ametlikult ning töötajad, kes ei ole riigi silmis ametlikult tööl. Registreerimata töötajad on peamiselt seotud teenindava sektoriga. Samad tööalad on ka kriisi tõttu suletud, jättes kõik nende alade töötajad ilma sissetulekuta ja riigipoolse toetuseta. Toetuseta jäänud ettevõtted ei saa oma tegevust jätkata majandustegevuse languse tõttu.. (Williams & Kayaoglu, 2020, pp. 80-82, 86-88)

On võimalik järeldada, et riik peaks toetama ettevõtteid ja elanikke, et ära hoida pankrotistumised ja kaasnevad sotsiaalsed probleemid. See väljendub ka börsidel ja enim COVID-19 kriisi tõttu kannatavates sektorites.

Börsidel tekkis tugev volatiilsus, sest investorid otsisid varasid, mis oleks kindlama tootlusega samal perioodil. Kuigi algselt langesid erinevate börside indeksid kiirelt ja tugevalt seoses viirusepuhanguga Hiinas, siis hiljem oli langus väiksem, sest esmane tugevam langus oli ära olnud. Sellest nähtub, et langus oli seotud liigse paanikaga turgudel ja varasid müüdi emotsioonide põhjal. (Çütcü & Kılıç, 2020, pp. 207-209, 210-211)

Osad sektorid on saanud kõige tugevamalt kannatada COVID-19 kriisi tõttu. Peamiselt majutus, toitlustus, lennundusega seotud ettevõtted ja igasuguse turismindusega seotud ettevõtted. Sektorid ja ettevõtted, mis on seotud rohkem eeltoodud sektoritega, saavad samuti rohkem kahju kui muudes sektorites tegutsevad ettevõtted. Pangad on väljastanud laene kõikidele turuosalistele. Kriisi tõttu on läinud mitmed ettevõtted pankrotti ning pank on pidanud laenuid maha kandma. (Jabeen & Farhan, 2020, pp. 29-31)

Kui riik kasutab liiga rangeid fiskaalpoliitilisi meetmeid kommertspankade osas ja pangad saavad niikuinii laenudest tekkivat kahju, sest kriisis kõik ettevõtted ellu ei jää, võib tekkida olukord, kus hakkavad pankrotistuma riigis olevad pangad. Selle ära hoidmiseks on vajalik keskpanga sekkumine ja vajaliku likviidsuse pakkumine nii riigile kui ka riigis olevatele pankadele. Täiendava likviidsusega saab riik kasutada rangemaid fiskaalpoliitilisi meetmeid, et tagada kriisis enim kannatavatele sektoritele võimaluse kriis üle elada riiklikute toetuste ja

laenude abil ning kriisis olevad ettevõtteid ei pea tasuma ajutiselt pankadele laenumakseid. (Barbier-Gauchard, *et al.*, 2021, pp. 7-9)

Ühiskasutatavad teenused on riskiallikas nakatumisele ja kannatavad tugevalt kriisi tõttu. Ühistransport, suuremad poed, ühiselamud ja muud sarnased teenused, kus inimesed võivad kokku puutuda pidevalt võõraste inimestega on ohuks nakatumise kasvule. Sellest tulenevalt nende teenuste pakkujate käive langeb oluliselt ja nende teenuseid ei kasutata. (Karthik & Sinha, 2021, pp. 28-30)

Kogu maailmas on turism vähenenud käesoleva kriisi tõttu. Kokku on vähenenud 730 miljardi dollari võrra kogukäive üle maailma. Kõige rohkem on turistide vool vähenenud Aiasse 79% võrra. Senise turismimahu taastumist ei ole oodata enne 2023. (Stoicea, 2020, pp. 63-64)

Tarbijakäitumine muutub oluliselt peale kriisi lõppu. Inimesed on harjunud soetama kaupu distantsilt ja muutnud on töökultuur, eelistatakse töö tegemist distantsilt. Üldjuhul kriisid muudavad tarbijakäitumist majanduslikult efektiivsemaks, kuid tarbija eeldused on suuremad. (Oana, 2020, pp. 86-89)

Majanduslik taastumine on kindlasti väga aeglane peale COVID-19 epideemia lõppu. Kui börsid võivad taastuda aastaga, siis ettevõtetel võib minna mitmeid aastaid aega, et jõuda kriisieelsesesse olukorda. Rahvusvahelisel tasandil peavad kõik riigid majanduslikult koostööd tegema, et ei tekiks majanduskriise maailma eri piirkondades, kes sõltuvad kaubandusest. (Estrada, *et al.*, 2020, pp. 28-29)

Siit saab järeldada, et COVID-19 kriis tõid kaasa makroökonomilised muutused. Kriisis toimetulemiseks on vajalik keskpanga toetus täiendava likviidsuse pakkumise näol. Kriis mõjutab nii inimesi, ettevõtteid kui ka avalikku sektorit. Erinevad sektorid on erinevalt kannatanud kriisi tõttu tulenevalt kriisi tervise alasest iseloomust. Kõik börsid on langenud kriisi algusest investorite ebakindluse tõttu ning väliskapitali osakaal väheneb kõikjal. Riik peaks rakendama ekspansiivset fiskaalpoliitikat olukorra stabiliseerimiseks.

1.2. Fiskaalpoliitilised meetmed Euroopa Liidus seoses COVID-19 kriisiga

Lõigus antakse ülevaade Euroopa Liidu eesmärgist, reageerimiskiirusest kriisis ja üldisest toimisest. Fiskaalpoliitiliste meetmetena tuuakse välja riigivõla suurendamine, maksumäärade

muutmine, toetuste jagamine elanikele, ettevõtetele ja pankadele. Täiendavalt tuuakse välja fiskaalpoliitiliste meetmetena töötutega seotud meetmed.

Globaalsel tasandil on COVID-19 kohta põhjalikke andmeid vähe ning neid ei ole jõutud korralikult läbi analüüsida. Kuigi mitmed rahvusvahelised organisatsioonid, riigid ja riikide ühendused töötavad lahenduse leidmise nimel, et leida parimat fiskaal -ja monetaarpoliitilised meetmed, mis toimiks kõige paremini erinevates riikides, võtab igasugune koostöö aega. Lisaks peab koostööd tehes võtma arvesse erinevate alade ekspertide arvamused, mis võivad samuti erineda. Erinevate majanduslike mudelite rakendamine toob samuti erinevaid lahendusi ja meetmeid. (Sarker, 2020, pp. 41-43)

Euroopa Liidu riigid reageerisid liiga aeglaselt kriisile, tihti läks nädalaid enne, kui rakendati esimesi meetmeid, et puhangut piirata. Kuigi 2020 aasta keskel hakkasid liikmesriigid üksteisega piire avama, algas 2020 augustis uus puhangute kasv ning taaskord reageeris liit ja selle liikmesriigid liiga aeglaselt, tekitades liigselt haigestunuid ja tekitades liigset SKP langust. (Saracci, 2020, pp. 1803-1804)

Euroopa Liit on küll majanduslik liit, kuid liidu toimimiseks on vaja seda juhtida läbi poliitiliste otsuste. Poliitilised otsused tehakse küll liidu tasandil, kuid poliitiline raamistik ei võimalda liikmesriikidel otseselt osaleda demokraatlikus otsustamises. Liikmesriikidel ei ole võrdsed otsustamisõigused ja võimalused. See tekitab suurematel riikidel võimaluse juhtida teisi riike sisepoliitilisel tasandil tehes otsuseid liidutasandil. (Alemanno, 2020, pp. 116-118)

Euroopa Liit reageeris kriisis aeglaselt, kuid liidus on võimalik juhtida peamiselt monetaarpoliitikat, mitte liikmesriikide fiskaalpoliitikat. Kuigi vastavad poliitikat on omavahel seotud (vaata joonis 1), siis liikmesriik peab ise otsustama laenamise vajalikkuse.

Euroopa Liit rakendas monetaarpoliitilise meetmena kolmandatest riikidest saabuva meditsiinitarvikute ekspordi osas maksusoodustusi. Eksporditavatelt kaupadelt ei pidanud tasuma käibemaksu ega tollimakse. Kuigi reageerimine oli väga aeglane, siis liikmesriigid pakkusid ise üksteisele abi, pakkudes väljaõpetatud personali ja meditsiinitarvikuid. Sellest tulenevalt oli kõigil liikmesriikidel õigus saada 800 miljonit eurot solidaarsusfondist, et toetada riigi hakkamasaamist kriisis. (Popa, 2020, pp. 108-109)

Enim said kriisis kannatada Hispaania ja Itaalia. Ka teised liikmesriigid ei olnud suutelised siseriiklikult olukorda kontrolli all hoidma ega lahendama. Seetõttu pidi Euroopa Liit looma ühise plaani ja rakendatavate meetmete paketi, et liikmesriigid kriisi üle elaksid ning ei langeks

majanduskriisi. Liikmesriikidele pakutavad monetaarpoliitilised meetmed pakkuda riikidele erinevaid laene jäi Euroopa Keskpanga tõttu stagnatsooni. Keskpank soovis luua erinevad regulatsioonid ja nõudmised, et väljastada liikmesriikidele laene abipakettide näol. (Popa, 2020, pp. 105-106)

Paljud liikmesriigid sulgesid siseriikliku meetmena välispiirid. See aga piiras kaubandust ja inimeste vaba liikumist, mis on Euroopa Liidu üks olulistest alustest. Iga liikmesriik kasutas meetet enda parima äranägemise järgi enne, kui Euroopa Liit jõudis tegutseda ja luua ühised meetmed liidusiseselt. Kriisi arenedes keelasid liikmesriigid meditsiinitarvikute ekspordi liidusiseselt, et kasutada olemasolevaid varusid ise või hoida kaupu tuleviku tarbeks. Hiljem palus Euroopa Komisjon liikmesriikidel jätkata varasemat ekspordi liidusiseselt ning kõik liikmesriigid jätkasid ekspordiga. (Popa, 2020, pp. 106-107)

Kui üldjuhul on olemas andmed varasematest perioodidest ning otsuste tegemiseks on rohkem aega, siis antud momendil see võimalik ei olnud. Riigid peavad tegema kiireid läbi analüüsimata otsuseid, et piirata nakatumist. Otsuste tegemiseks peab kaasama mitmete erinevate valdkondade spetsialiste nagu majandusteadlased, tervishoiuga seotud isikud, riigi kodanikud, meedia, poliitikaga seotud isikud ja rahvusvahelised organisatsioonid. Kõiki valdkondasid peaks siduma otsuste tegemisel. (Chirită & Nica, 2020, pp. 21-23)

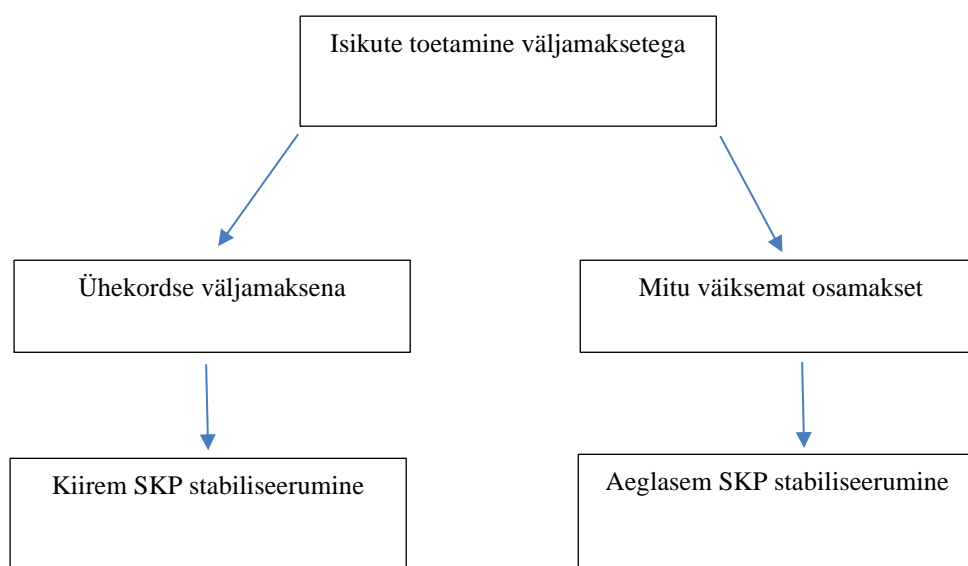
Erinevad riigid käitusid oma parima äranägemise järgi juhtides riigi fiskaalpoliitikat. Tulenevalt riigi varasemast majanduslikust seisust saadi erinevaid tulemusi. Kriisis on soovituslik hoida piirid lahti, et ära hoida SKP langust. Oluline on majanduse stabiliseerimine kriisis.

Fiskaalpoliitiline meede peale kriisi majanduse stabiliseerumiseks ja hilisemaks kasvuks on riiklike toetuste andmine otse oma rahvale ning saadud raha ei peaks isik tagasi maksma. See suurendaks sisetarbimist ja kasvataks optimismi tuleviku osas. Võttes arvesse, et mingi grupp inimesi kasutaks kogu saadud toetuse kohe ära ja mingi osa säästaks tuleviku tarbeks, siis umbkaudu pool rahast jõuaks kohe majandusse tagasi. Vähem jõukamad isikud kasutaksid kogu raha kohe ära, et tasuda tekkinud võlgasid või varuda esmatarbekaupasid hirmus tuleviku ees. Jõukamad inimesed ei pruugi suunata raha tarbimisse, sest neil on piisavalt vabu vahendeid ja sotsiaalne risk on oluliselt madalam. Mõistlik viis suunata raha majandusse, et toetada majanduse kiiret stabiliseerumist, on teha makseid igakuiselt väiksemates summades, mitte ühe suure väljamaksena. Väiksemad summad igakuiselt tekitavad indiviidides tunde nagu tegu

oleks väiksema toetusega ja seda raha kasutataks tavapärasemalt kui ühekordset makset. (Drescher, *et al.*, 2020, pp. 6-9)

Fiskaalpoliitilise meetmena jagada raha liikmesriikide siseselt elanikele ühekordsete toetuste näol on majanduse turgutamiseks ja SKP parandamiseks kindlasti hea meede lühiajaliselt. Kui keskpank kasutaks monetaarpoliitilist meetet pakkuda riikidele laenu raha, et riik jagaks raha edasi oma elanikele liiga tihti, võib tekkida mingi hetk liigne inflatsioon, sest raha on liiga palju juurde tekkinud liiga lühikese ajaga. Samuti ei pruugi olla piisavalt palju nõudlust väljastatud võlakirjadele rahvusvahelistel rahaturgudel. (Barbier-Gauchard, *et al.*, 2021, pp. 9-11)

Drescher, *et al.*, (2020) soovivad toetusi elanikele anda mitmetes väiksemates osamaksetes. Samas Barbier-Gauchard, *et al.*, (2021) soovib toetusi anda elanikele ühekordsete maksetena, et stabiliseerida SKP. Pikemaajalised maksed turgutavad majandust pikemaajaliselt ja jätkusuutlikumalt tulenevalt inimeste finantskäitumisest, siis ühekordsed maksed võivad stabiliseerida SKP, kuid tekitada kiire inflatsiooni tulenevalt raha tarbimise kiirusest (vaata joonis 2).

Joonis 2. Isikute toetamine väljamaksetega

Eelnevad lõigud toetavad esimest hüpoteesi. Riigivõla suurendamisel suunab riik laenatud raha tarbimisse. Tarbijad kasutavad raha erinevalt, kuid see parandab majanduse hetkeseisu. Kui riik suunab rohkem raha majandusse läbi majapidamiste, siis majanduse seis stabiliseerub kriisi olukorras.

Mitmete riikide majandused on jõudsalt kasvanud alates 2009 aastast, kuid suurem osa kasvust on fiktiivne läbi varade ja kinnisvara hindade tõusu. Enim on ohus Portugali, Hispaania ja Itaalia riikliku pankroti näol, sest nende riikide elanikel on suur võlakoormus ning samuti on eeltoodud riikidel suur võlakoormus. Selleks, et ära hoida massilisi pankrotilaeineid riigiti, on oluline finantseerida raskustes olevaid riike läbi. (Barbier-Gauchard, *et al.*, 2021, pp. 5-7)

Maastrichti lepingu üks esimesi osasid oli ühine rahapoliitika läbi ühise valuuta kasutamise. Ühine valuuta muudaks majanduspiirkonna stabiilsemaks, liikmesriigid oleks üksteisega rohkem seotud ja majanduskriise oleks kergem hallata, sest oleks üks keskpank. Liitumise lepingus oli nõutud, et eelarvedefitsiit ei ületaks kolme protsenti ja SKP suhe võlakoormusesse ei ole üle 60%. Vastava leppe eesmärk oli ühtlustada inflatsioon kõigis riikides, parandada majanduskasvu ning hallata kergemalt liikmesriikide võlakoormust. Erinevate valuutadega tekib valuutarisk teiste valuutade suhtes ning kõrge inflatsiooni tekkimise risk. Mida rohkematel liikmesriikidel on käibel euro, seda väiksem on kriiside käigus baasintressi ja inflatsiooni tõus. (Afonso, *et al.*, 2019, pp. 137-139)

Eeltoodust on võimalik järeldada, et osadel liikmesriikidel on suur riigivõlg ja seetõttu on riigi pankrotistumise risk suur. Võimalik variant oleks võimalikult paljude riikide suunamine ühe valuuta kasutamisele. Nii balansseerib ühine valuuta kõrge võlakoormusega riikide pankrotistumise ohtu. Liikmesriigil esineb täiendav probleem registreerimata äritegevusega tulenevalt toetuse vajadusest ning varasemast riigivõlast.

Euroopa Stabiilsus Mehhanism moodustas 2020 mais Eurogrupi fond, mille suurus oli 540 miljardit eurot. Fondi raha sai kasutada, et toetada liikmesriikide majandust, ettevõtteid ja töötajaid. Laenu oli võimalik saada alates 01. juuni 2020. Maksimaalselt oli võimalik saada ühel liikmesriigil 2% riigi SKP-st. Saadud laenu võis kasutada ainult kriisiga seotud projektide, teenuste või kaupade soetamiseks. Saadud laenu kasutamist pidi dokumenteerima ja lähtuma Euroopa Liidu alustaladest ja eesmärgist. Saadava laenu maksimaalne tagasimakseperiood oli kümme aastat. Hilisemalt saadud laenuraha või üle jäävat laenuraha võib kasutada hilisemalt majanduse turgutamiseks ja majanduse toetamiseks. (European Council, 2020)

Täiendavalt määras Euroopa Parlament 37 miljardi euro suuruse paketi, kuhu taotlust tehes saab liikmesriik kuni 2% SKP-st toetust, et seda kasutada kriisiga toime tulemiseks. 2020. teises pooles pöördusid liidu lõunapoolsed riigid liidu poole täiendava laenuraha saamiseks. Kuna lõunapoolsed riigid kannatasid rohkem koroonakriisis, siis nende majanduse turgutamiseks ja saadud võla tagasimakseks oli vaja täiendavaid investeeringuid. Täiendava

meetmena pakuti välja, et väljastatud laenude eest tasuks kogu liit võrdselt, kuid sellega ei olnud nõus liikmesriigid, kes laenu polnud võtnud või olid kriisis tõttu vähem kannatada saanud. Jõuti kokkuleppele väljastada 390 miljardit eurot toetustena ning täiendavalt 360 miljardit laenudena, mis makstakse välja 2021-2022 aastatel. Täiendavalt muudeti liidu järgmise kuue aasta eelarvet, millest suunatakse kokku ligi triljon eurot riikide majanduste taastamiseks seoses tekkinud majandusliku kahjuga. (Popa, 2020, pp. 109-110)

Eeltoodust on võimalik järeldada, et Euroopa Liit töötas välja mitmed fondid liikmesriikidele majanduse kiireks stabiliseerimiseks. Fondidest saadud raha kasutamisel olid selgelt reglementeeritud piirangud. Täiendav riigivõlg liikmesriikidele võib tuua kaasa hilisemaid finantsilisi probleeme. Kui liidul oleks ühine võlg, mille eest vastutaksid kõik liikmesriigid solidaarselt, kuid laenatud raha suunataks esmajoones enim kannatanud riikide majanduste taastamiseks, areneks Euroopa Liit majanduslikult oluliselt kiiremini, kui liikmesriigid teeksid seda iseseisvalt.

Osadel liidu liikmetel on riigivõlg juba väga suure osakaaluga riigieelarvest ning täiendavalt laenamine muudaks majanduse vastavas riigis väga ebastabiilseks. Iga liikmesriik peaks valima ise parimad fiskaalsed meetmed, et kriisist läbi tulla, kuid selleks parim lahendus on agressiivne monetaarpoliitika. Agressiivne monetaarpoliitika peaks võimaldama kolme triljoni euro suurust likviidsust liidule üldiselt, et ära hoida nõudlusega tekkivat paanikat kaupade näol. (Barbier-Gauchard, *et al.*, 2021, pp. 3-5)

Euroopa riigid, kellel on väiksem riigivõlg, kaotasid majanduslikult vähem. Suurema võlaga riigid on teinud investeringuid, kuid erinevate sotsiaalsete meetmete rakendamine on viinud olukorrani, kus varasemalt tehtud investeringutest ei teki tulu. Riigile saamata jääv tulu mõjub eelarvele ja tekib täiendav risk laenu tagasimaksmise osas. (Czeczeli, *et al.*, 2020, pp. 343-345)

Osadel Euroopa Liidu liikmesriikidel on liiga suur riigivõlg. Kuigi pole võimalik öelda, kas tekkinud võlakoorma põhjuseks on liiga lihtne ligipääs laenurahale või liikmesriigi valed fiskaalpoliitilised meetmed laenuraha kasutuseks, on laenukoormus liiga suur ja võib kaasa tuua tulevikus Euroopas laialdase võlakriisi koos majanduslangusega. (Shopov, 2020, pp. 75-76)

Eelnevad lõigud tõendavad teist hüpoteesi. Riigid, kellel oli varasemalt väiksem riigivõlg, ei vähene SKP nii palju, kui riikidel kellel oli enne kriisi juba suur riigivõla suhe SKP-sse. Kuna saadud kapitali ei investeeritud tulevasse kasvu ning riigivõla peab tagasi maksma, tähendab

see riigis hilisemat maksude tõusu või avaliku sektori kulude kärpimist. Mõlemad meetmed toovad kaasa SKP vähenemise.

Euroopa suurimate võlakoormuste riigid, Itaalia, Hispaania ja Prantsusmaa on ka Euroopas neljast suurimast SKP-ga riigist kolm suurimat. Nendest kaks, Hispaania ja Itaalia, said tugevalt kannatada kriisis. Kõigil kolmel riigil väheneb maksutulude laekumine pidevalt ja laenukoormus kasvab. Lahenduseks on võlgade tühistamine või liidu poolne võlgade ära ostmine ja nendelt maksete mittenõudmine. See aga kahjustab kõigi liidus olijate huve, sest teised riigid ei ole nõus maksma muude liikmesriikide võlgasid nende eest, olenemata kui palju nad on koroona tõttu majanduslikult kannatada saanud. Lisaks võib selline võlgade tühistamine saata vale sõnumi, et liikmesriik võib laenata suurtes kogustes raha ilma, et tekiks kunagi kohustus seda tagasi maksta. (Barbier-Gauchard, *et al.*, 2021, pp. 14-16)

Riigivõla kasvamise ja haldamisega peaks tegelema riigisiselt eraldi institutsioon. Vastav institutsioon hindaks laenamise olulisust ja eesmärgipärasust. Samuti kontrolliks institutsioon plaanide täitmist ja saaks olla riigi valitsusele abiks riigirahanduse korraldamisel. Riikidel, kes omavad eraldi institutsiooni, on võlakoormus väiksem ja laenatud raha on otstarbekalt investeeritud, et ergutada riigi majanduskasvu. Fiskaalpoliitilisi institutsioonide on peaaegu kõigil Euroopa Liidu liikmetel, mis tegelevad väga spetsiifiliste fiskaalpoliitiliste aladega. (Martins & Correia, 2020, pp. 162-164)

Võib üldistavalt järeldada, et riigivõla kustutamine ei pruugi olla kõige õigem variant, olulisem on suunata tähelepanu laenuraha kasutamisele ja riigi finantsjuhtimise korraldamisele, näiteks maksulaekumiste juhtimine.

Euroopas vaid väike osa ettevõtetest ei ole registreeritud või ei deklareeri oma tegevust korrektselt avalikule sektorile. Euroopa Liidus on keskmiselt 3.6% elanikest registreerimata töölised, kuid liikmesriikides on vahed erinevad. Suurem on probleem muudes riikides ja majanduspiirkondades, mis on vähem arenenud. Euroopas tegutseb registreerimata majandustegevusega peamiselt üksikud indiviidid, mitte suuremad grupid. Kui toetust ei ole võimalik saada, siis jätkatakse töötamist eirates kehtestatud piiranguid ja regulatsioone. (Williams & Kayaoglu, 2020, pp. 80-82)

Euroopa Liidus on pigem arenenud riigid võrreldes muu maailmaga. See on väljaspool liitu elavatele noortele mujal maailmas atraktiivne ning nad asuvad erinevatesse liikmesriikidesse elama. Kuni populatsioonimuutused riigis on rahulikud ja aeglased ehk populatsioon ei vähene

liiga kiiresti või liiga aeglaselt, ei kannata riigi areng ja SKP oluliselt. Majanduslikult enim kannatanud riikides on noorte töötus kõige suurem, sest vanemad põlvkonnad on kogenumad ja saavad töökoha kergemine kui noored inimesed. Kvalifitseeritud töökohtadel on juba kogemusega töötajad olemas või kriisi tõttu on ettevõtted kas koondanud või ei värba uusi töötajaid aktiivselt. (Młodkowski, 2020, pp. 110-112)

Euroopas kasvas töötus 2020 ainult natuke märtsis ja aprillis ning uus töötusemäär oli lõpuks 6.6%. Ettevõtted vähendasid tootlikust ja lõpetasid ajutised töö -ja praktikalepingud. Lahenduseks oleks tööaja vähendamine tööandja poolt ja riigipoolne toetus tööandjale. Teine variant on pakkuda tööst ilmajäänutele toetust, kuni nad uue töö leiavad. Siiski tekib täiendav risk, et lõunapoolsematest riikidest kolivad noored põhjapoolsematesse Euroopa riikidesse, kus töökohti on rohkem ja töötasu kõrgem. (Barbier-Gauchard, *et al.*, 2021, pp. 18-20)

Seetõttu on võimalik järeldada, et registreerimata äritegevuse tõttu ei saa riik maksulaekumisi ning kriisiolukordades on keeruline toetada registreerimata äritegevusega seotud isikuid. Riskide haldamiseks peab tegelema laenude väljastamise tingimuste ülevaatamisega ja väliskapitali kaasamisega.

Kinnisvaralaenude maht langes 2020 märtsis ja aprillis, kuid peale seda on pangad hakanud rohkem laene väljastama. Võrreldes 2008 kriisiga, on Euroopa pankade kapitaliseeritus oluliselt paranenud ning kriisi üleelamine ei tohiks olla nii keeruline nagu eelmise kriisi ajal. (Weinrich, 2020, p. 15)

Euroopa Liidu tootmise suurendamine ja majanduskasv tuleneb väliskapitali sissevoolust ning populatsiooni kasvust. Euroopa Liitu paigutatakse iga aasta suures mahus väliskapitali, sest Euroopa Liit turuna on stabiilne ja jätkusuutlik. Väliskapitali sissevool tuleb peamiselt Hiinast ja USA-st. Hilisemalt Euroopa Liitu astunud riikide majandus kasvab kiiremini, kui vanade riikide majandused. Peale kriisi on uuemate liikmete majanduskasv oluliselt kiirem ja majandus taastub paremini. Varasematel liikmetel ei ole võimalik stabiilsust nii kiiresti saavutada, sest üldine majanduskasv oli minimaalne juba enne kriisi algust. (Młodkowski, 2020, pp. 111-113)

Euroopa Liit reageeris kriisis aeglaselt, mis süvendas liikmesriikide majanduslikke probleeme. Abi paluvad riigid ei saanud vajalikke kaupu ega laenuraha piisavalt kiiresti, mistõttu COVID-19 kriis mõjutas enim kannatavaid riike rohkem. Liit suunas riike pidevalt piire avama ja lahtisena hoidma, et säilitada inimeste, kapitali ja kauba vaba liikumine. Varasemalt suurte

riigivõla osakaaludega riigid kannatasid kriisis enim. Töötus kasvas oluliselt ja töötamise viis samuti. Üldiselt tehti liidusiseselt vajalikud otsused ja pakuti liikmesriikidele vajalikke abipakette majanduse stabiliseerimiseks. Liit on jätkusuutlik ja tulevikku vaatav peale kriisi ning liidus jätkub majanduskasv.

1.3. Fiskaalpoliitilised meetmed seoses COVID-19 kriisiga mujal maailmas

Lõigus antakse ülevaade erinevate riikide rakendatud fiskaalpoliitilistest meetmetest ja olukorrast mujal maailmas. Fiskaalpoliitilised meetmed, millest antakse ülevaade on: tootmismahdade muutmine, riigivõla suurendamine, intressimäärade muutmine, avaliku sektori kulutuste vähendamine, tööpuuduse reguleerimine, toetuste jagamine ettevõtetele ja tarbijatele.

Arenevate riikide tootmine saab tugevalt kannatada. Kuna tootmine sõltub nõudlusest ning arenenud riikide nõudlus on vähenenud kriisis, ei ole arenevatel riikidel majanduslikult mõistlik toota üle. Arenenud riigid vähendavad tootmist seoses erinevate riiklike regulatsioonidega, mis tekitab tarneahelas täiendavaid probleeme. Arenenud riikidel ei pruugi olla võimekust tagada töötajatele võimalust töötada pandeemia ajal tehastes tulenevalt tervishoiu suutmatuses või puudub finantsiline toetus. Arenevate riikide toorainest ilma jäävad riigid kaotavad omakorda majanduslikult hilisemas faasis, kui on puudust toorainest, millest toota tehnoloogiliselt keerulisemaid tooteid. (Sarker, 2020, pp. 44-46)

COVID-19 kriisi tõttu tööhõive langeb, erinevate majandussektorite vahel kaob kaubandus, tootmine peatub, pangad ei väljasta laene ja väheneb pangandus üldiselt ja esmatarbekaupade ning tervishoiutoodete hind tõuseb suurenenud tarbimise tõttu. Kuna pangad on seotud kõigi sektoritega, siis pangad ei väljasta enam laene probleemse sektoriga seotud isikutele. Rumeenias fiskaalpoliitiline meede majanduskriisi ärahoidmiseks oli makseraskustes isikute ajutine moratorium. Kuigi moratorium on makseraskustesse sattunud isikule positiivne, siis siseriiklikult ei pruugi see hea fiskaalne meede olla. (Chirită & Nica, 2020, pp. 23-25)

Kuna Hiina on paarikümne aasta jooksul oma majandust edukalt kasvatanud, on hea analüüsida, kuidas maailma üks tugevamaid majandusi kriisi võiks üle elada. Kui Hiina majanduslik langus on tugev, siis muudel riikidel, kes ei ole majanduslikult nii tugevad või arenenud, on vastav kriis oluliselt raskem. Hiinas langes SKP 6.8% 2020 esimeses kvartalis seoses suletud tehaste ja tootmisega. Hiinas rakendati monetaarpoliitiliste meetmena

kohustusliku reservimäära muutmist, et kommerts pangad saaksid rohkem raha paigutada majandusse. Lisaks alandati intressimäärasid, et keskpangad saaksid rohkem raha suunata tarbimisse. Fiskaalselt väljastas Hiina riiklikud võlakirjad ühe triljoni jüaani väärtuses, et turgutada riigi majandust.. (Liu, *et al.*, 2020, pp. 2259-2261)

Eelneva põhjal saab järeldada, et tulenevalt riigi arengu astmest peavad riigid reageerima COVID-19 kriisis erinevalt. Hiina rakendas ekspanstiivset fiskaal -ja monetaarpoliitikat kriisis majanduse stabiliseerimiseks. Oluline on vaadelda erinevate suurriikide rakendatud meetmeid üldpildi saamiseks.

Mitmed riigid on majanduse toetamiseks kasutanud meetmena kvantitatiivset lõdvendamist lisaks mitmetele fiskaalsetele meetmetele. Tiheda asustusega riigid peavad rakendama rangeid meetmeid, et vältida elanikkonna nakatumist. India kasutas meetmena riigi sulgemist ja liikumiskeeldu. Rakendatud meetmete tõttu sulgeti mitmeid tehaseid. Riik pakkus elanikele toetusi, kuid pakutavad toetused ei ole piisavad, et kodanikud saaksid soetada esmatarbe kaupu ja meditsiinilisi kaupu. (Pillai, *et al.*, 2020, pp. 5103-5104)

Kõige tugevamalt kannatavad sektorid Indias olid turism, majutus ning lennundus ja transport. Kuna erinevate sektorites töötavad inimesed kaotasid sissetuleku täielikult või osaliselt, tekkis nõudluse langus muude sektorite poolt pakutavatele kaupadele või teenustele. Selles tulenevalt pidi India valitsus välja töötama suuremahulise fondi, millega toetada kriisist mõjutatud isikuid. Kriisi tõttu langes ka maksulaekumine riigis, mis tekitab eelarve defitsiidi.. (Pillai, *et al.*, 2020, pp. 5104-5105)

USAs otsustati trükkida võlakirju ning suunata see raha osariikidele, kes saadud raha paigutavad majandusse. Osariigid suunasid raha majandusse läbi erinevate avalike hangete ja kommertsbankade. Planeeriti ette infrastruktuurilisi arendusi kui ka hariduse andmist ning edendamist. Samuti hakati väljastama töötutele abirahasid, vältimaks suuremat majandusliku kahju tekkimist. (Gordon, *et al.*, 2020, pp. 736-739)

Eelneva põhjal on võimalik järeldada, et Hiina, USA ja India kasutasid ekspanstiivseid finantspoliitikaid olukorra stabiliseerimiseks. Tekkis probleem maksude laekumise vähenemisega kõikides eeltoodud riikides, mis suurendab eelarve defitsiiti.

Kõikide esmaste meetmete kogumaksumus oli valitsusele 2.3 triljonit dollarit ehk umbes 11% SKP-st. Täiendav kulu oli kaasnev maksulaekumise vähenemine, inimeste säästude kasv ja investorite poolt munitsipaalvõlakirjade tühistamine või võlakirjade intressimäära oluline kasv.

See tekitas võlakirja väljastajale täiendava kuluallika, kuna tuli tasuda kõrgemaid intressimakseid ja võlakirju ei saanud ka ennetähtaegselt tasuda. (Gordon, *et al.*, 2020, pp. 744-747)

Mujal maailmas vähendasid arenevad riigid tootmiskahte, sest nõudlus vähenes. Erinevad riigid rakendasid erinevaid võimalike monetaar -ja fiskaalpoliitilisi meetmeid vastavalt võimalustele ja riigi arengutasemele. Mitmed keskpangad pakkusid riikidele laenu, et stabiliseerida majanduslikku olukorda riigis. Laialdaselt sulgeti tehaseid erinevates maailma piirkondades ning see tõi kaasa töötuse suurenemise kõikjal. Maksude laekumine vähenes ning eelarve defitsiidid suurenesid. Ekspansiivset fiskaalpoliitikat stabiliseeriti riikides majandused.

2. COVID-19 KRIISIS RAKENDATUD MEETMETE MÕJU ANALÜÜS

2.1. Uurimismetoodika ja valim

Käesolevas lõputöös kasutatakse kvantitatiivset uurimismeetodit. Kvantitatiivses uurimuses on keskne järelduste tegemine läbi statistilise analüüsi. Statistilise analüüsi läbiviimiseks tuleb määrata uuritav valim (Hirsjärvi, *et al.*, 2020, lk 130-133). Kasutades kvantitatiivset analüüsi, on tulemused arvulised (Õunapuu, 2014, lk 51). Kasutades kvantitatiivset analüüsi, saab arvuliselt välja selgitatud erinevate rakendatud meetmete mõju riigi majandusele. Mõjusid analüüsitakse kirjeldavalt, sest periood on lühike ja pole piisavalt aega möödunud, et kausaalseid mõjusid oleks näha.

Andmed kogutakse Eurostati andmebaasidest, kus on olemas kõikide valitud riikide majanduslikud andmed. Eurostati andmebaasidest kogutakse andmeid valitud riikide SKP, riigivõlataseme, ja töötusemäära kohta. Riigivõlg on analüüsis sõltumatu muutuja ning valitud riikide SKP ja töötusemäär on sõltuvad muutujad. Analüüsi käigus võrreldakse valitud riigi riigivõla muutust analüüsitaval perioodil ning SKP ja töötusemäära muutust vastavalt riigivõla muutusele. Riigivõlg on parim sõltumatu muutuja, sest kõik valitud riigid kasutasid vastavat fiskaalpoliitilist meetet. Sõltuvad muutujad on SKP ja töötusemäär. SKP on sõltuva muutujana valitud sellepärast, et läbi selle on võimalik näha majanduse toimimist erinevates perioodides. Läbi SKP muutuste on võimalik hinnata tehtud otsuste reaalsel mõju. Töötusemäära muutus on valitud sõltuvaks muutujaks, sest töötusemäär näitab hästi ettevõtete toimimist riigi majanduses. Töötusemäära analüüsid on võimalik mõista laenatud raha mõju paremini, sest on võimalik hinnata seost SKP kasvu ja laenuraha majandusse suunamise osas (vaata joonis 1). Kui töötusemäär väheneb, suunati laenatud raha majandusse õigesti.

Analüüsi tulemusel on võimalik mõista kas riigid peaksid laenu võtma kriisi olukordades või mitte. Kui laenu tuleks võtta, siis kui palju oleks vaja laenu võtta töötusemäära ja SKP stabiliseerimiseks. Analüüsi käigus selgub, kuidas täiendav riigivõlg mõjutab majanduse stabiliseerumist ning kuidas erinevad riigid uuritaval perioodil hakkama said. Analüüs teostatakse kahes osas. Esimeses osas on kirjeldatud peamisi muutujaid ja trende perioodil 2019 esimene kvartal kuni 2020 kolmas kvartal. Teises etapis vaadeldakse riigivõla seost

töötusemäära ja SKP-ga valitud riikides, selleks kasutatakse tulp -ja punktdiagramme. Samuti uuritakse erinevate muutujate omavahelist seost, leidmaks kasvu või langusetrende.

Tabel 1. Töös kasutatud muutujad

Muutujad	Ühikud
Riigivõlg	Miljonites eurodes ja protsent SKP-sse
Töötusemäär	Protsentides
SKP	Miljonites eurodes

Valimi aluseks on autori poolt välja valitud Euroopa Liidu riigid andmete kogumiseks ja analüüsimiseks. Valimi aluseks on riigid, mille puhul saab hinnata meetmete rakendamise mõju kriisi ajal teises ja kolmandas kvartalis. Valimi on koostatud Euroopa Liidu riikide põhjal, sest tegemist on sarnases majandustsoonis sarnase majandusega riikidega. Valitud riikides peab olema kasutusel euro, et oleks võimalik hinnata monetaarpoliitiliste otsuste mõjul baseeruvaid fiskaalpoliitilise meetmeid. Valitud riigid saadakse analüüsi tulemusel SKP järgi.

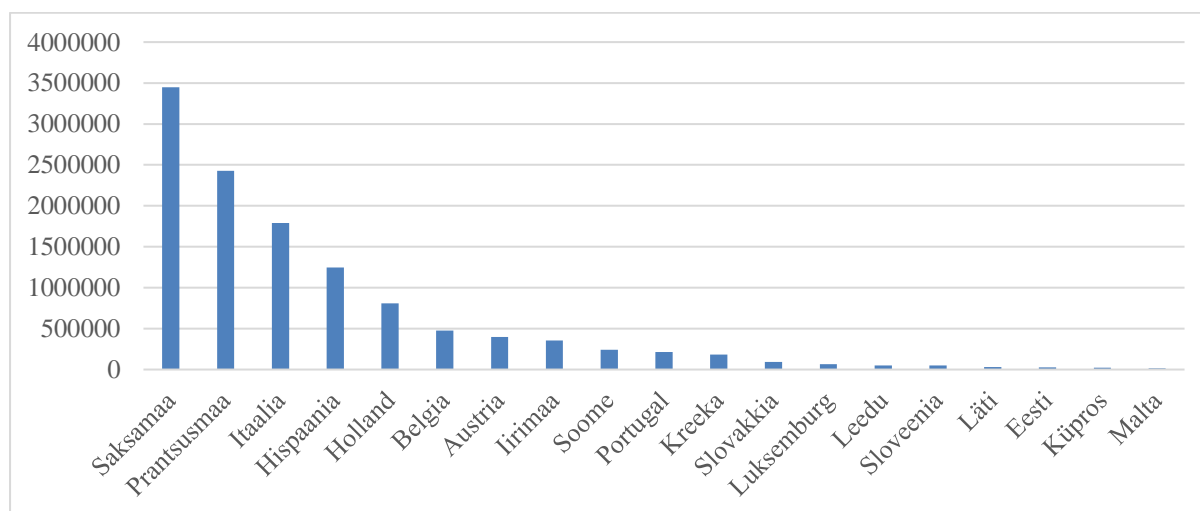
Valitud riigid on SKP järgi kahanevad, sest väiksemate SKP-dega liikmesriikide SKP-d on kergem mõjutada ja rakendatud meetmete mõju ei pruugi olla võimalik hinnata. Kuna erinevate riikide majandused väljaspool Euroopa Liitu on väga erinevad ja erinevas arengustaadiumis, oleks väga keeruline hinnata sarnase fiskaalse meetme mõju mitmes erinevas riigis või majanduspiirkonnas. Erinevad majanduspiirkonnad on erineva monetaarpoliitilise ülesehitusega. Monetaarpoliitilised otsused ja rakendatud meetmed mõjutavad võimalikke kasutatavaid fiskaalseid meetmeid majandusliidu riikide poolt. Lisaks ei oleks võimalik hinnata Euroopa Liidu ja muude majandussüsteemide monetaarpoliitilisi meetmeid, sest majandussüsteemide ülesehitus ja liitude toimimise põhimõtted on erinevad. Kui Euroopa Liit on olemuselt majanduslik liit, siis liit ajab ka liikmesriikide näol muud poliitikat. Euroopa Liit lähtub erinevate poliitikate rakendamisel erinevatest varasematest kokkulepetest nagu varasemalt töös välja toodud Maastrichti leping. Taolised lepped muudavad võimalike monetaarpoliitiliste meetmete rakendamise võimalikkust ning seetõttu on ka erinevate riikide rakendatavad fiskaalpoliitilised meetmed erinevad. Euroopa Liidul on üks keskpank, mis suunab liidu monetaarpoliitikat (European Central Bank, 2021). Sarnaseid näiteid on veel, näiteks USA-s juhib keskvalitsus osariikide monetaarpoliitikat, kuid liidud ülesehituselt toimib süsteem teisiti, sest osariik ei ole suveräänne oma otsuste tegemisel, vaid peab lähtuma

föderaalpoliitikast. Euroopa Liidu liikmesriik on suveräänne riik, kes korraldab oma sisevalitust ise.

Euroopa Liidus on 27 riiki, millest 19-s riigis on kasutusel euro (European Union, 2021). Meetmete mõju analüüsi on võimalik teha kõige paremini riikidega, kus on kasutusel ühisvaluutana euro. Vastavalt saab välistada võimalikud kõrvalekalded monetaarpoliitilistest meetmetest, mida Euroopa Liit koos Euroopa Keskpangaga on rakendanud. Riigid, kus ei ole käibel euro saavad kujundada monetaarpoliitikat ja nende fiskaalsed meetmed ei ole sarnased riikidele kus on käibel euro. Kuna valuutade tugevus teiste valuutade osas on pidevas muutuses, siis rakendatavad keskpanga meetmed riigi majanduse turgutamiseks on erinevad. 19 riiki, kus on 2021 seisuga kasutusel euro, on: Austria, Belgia, Küpros, Eesti, Soome, Prantsusmaa, Saksamaa, Kreeka, Iirimaa, Itaalia, Läti, Leedu, Luksemburg, Malta, Holland, Portugal, Slovakkia, Sloveenia ja Hispaania (European Union, 2020).

2.2. Makromajanduse trendid valitud riikides

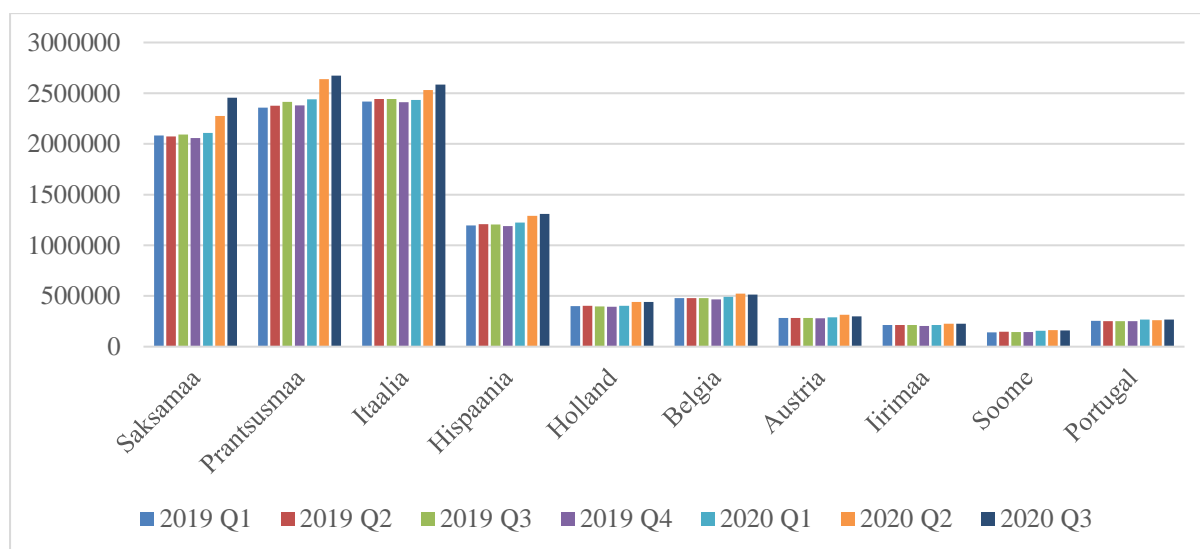
Erinevad riigid rakendasid erinevaid fiskaalpoliitilisi meetmeid COVID-19 kriisis toimetulekuks. Iga riik on erinev, kuid valitud riikide majandused on võimalikult sarnased üksteisele. Sellest tulenevalt on võimalik võrrelda erinevaid riike. Käesolev peatükk annab ülevaate valitud riikide makroökonomilistest trendidest.

Joonis 3. 2019. aasta SKP eurot kasutatavates Euroopa Liidu riikides (miljonites eurodes) (Eurostat, 2021a; autori koostatud)

Jooniselt 3 nähtub, et 2019 aastal olid kümme suurima SKP-ga riiki Euroopa Liidus, kus on kasutusel euro, Saksamaa, Prantsusmaa, Itaalia, Hispaania, Holland, Belgia, Austria, Iirimaa, Soome ja Portugal. Käesolevate riikide põhjal koostatakse ülejäänud analüüsid. Suurima SKP-ga riigid on majanduslikult kõige arenenumad ja seetõttu on nende riikide majandused sarnasemad, kui väiksemate riikide omad, kes võivad sõltuda rohkem mingitest muudest muutujatest. Suuremate riikide majandused on kriiside osas tugevamad ja rakendatud meetmete mõjusid on oluliselt parem hinnata, kui väiksemate riikide omasid. Suurematel riikidel on stabiilsem majandus ning kaubandus naaberriikidega on välja kujunenud. Nõudlus ja pakkumine ei muutu ajas palju. Nõudluse ja pakkumise tasakaal on parem suuremates riikides, sest valitud riikides on pikka aega tegutsenud ettevõtted, kes konkureerivad omavahel, kuid ettevõtete käive ja majandustegevus on stabiilsed.

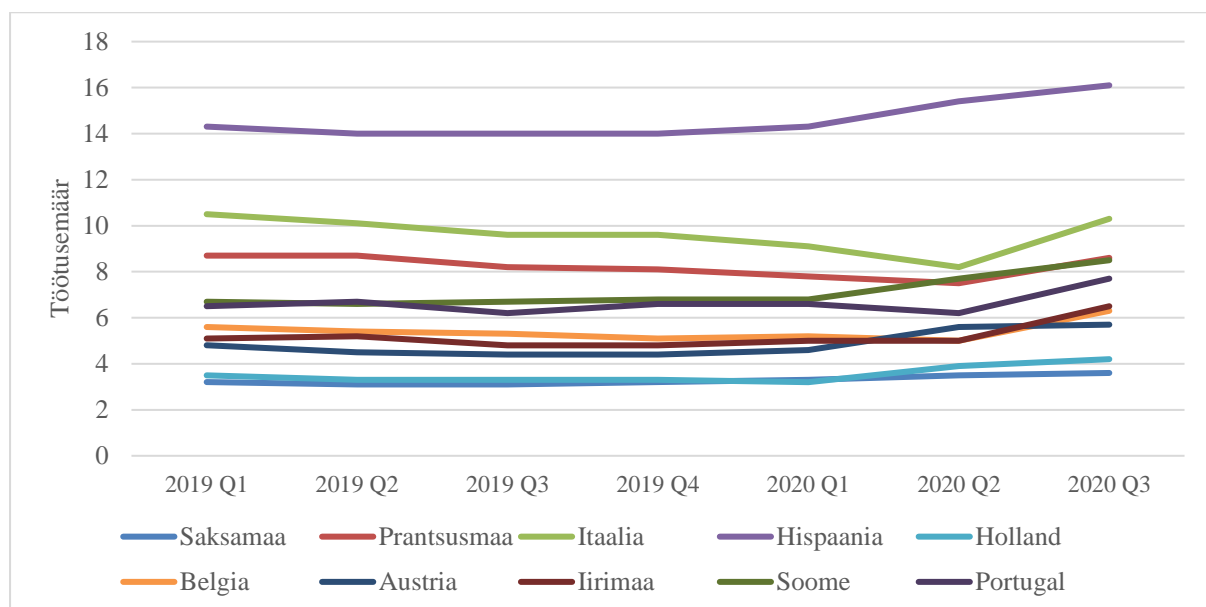

Joonis 4. 2019. esimene kvartal kuni 2020 kolmas kvartal riigivõlg valitud riikides (miljonites eurodes) (Eurostat, 2021c; autori koostatud)

Jooniselt 4 nähtub valitud riikide riigivõlg 2019 esimesest kvartalis 2020 kolmanda kvartalini. Joonisel 4 on suurima SKP-ga riigid vasakul vähenevas järjekorras paremale. Suurima SKP-ga riik, Saksamaa, ei ole suurima riigivõlgaga Euroopa Liidu riik. Suurim riigivõlg oli uuritava perioodi lõpus Prantsusmaal.

Andmeanalüüsisist nähtub, et riikide võlakoormus kasvas COVID-19 perioodil. Riik laenas Euroopa Keskpanngalt raha või rakendas muid fiskaalseid meetmeid, et parandada riigi majandust. Avalik sektor suunab täiendava likviidsuse riigi majanduse erinevatesse osadesse vastavalt vajadusele ning tehtud otsutele. Varasem teooria kinnitab, et Euroopa Liidu monetaarpoliitilised otsused on võimaldanud suurendada valitud riikidel riigivõlga. Riigivõla kiire kasv võib kaasa tuua kiireneva inflatsiooni või hilisemad makseraksused laenu teenindamisel liikmesriigi poolt, mida kinnitab antud töö varasem teooria osa.

Kokkuvõtvalt saab järeldada, et riigivõlg kasvas COVID-19 perioodil. Järgnevaks analüüsi aspektiks on töötus valitud riikides.

Joonis 5. 2019 esimene kvartal kuni 2020 kolmas kvartal töötusemäära muutus valitud riikides (muutus protsentides) (Eurostat, 2021d; autori koostatud)

Jooniselt 5 nähtub, et töötus on erinevatel liikmesriikides erinev tulenevalt riigi varasemast majanduslikust seisust. Kuigi töötus ei kasvanud oluliselt 2020 aasta esimeses kolmes kvartalis, siis paljudes valitud riikides kasvas töötus kas teises või kolmandas kvartalis. Liikmesriigid rakendasid erinevaid fiskaalpoliitilisi meetmeid töötusemäära stabiliseerimiseks. Riigid rakendasid ka muid kaasnevaid meetmeid nagu liikumispiirangud või muud piirangud,

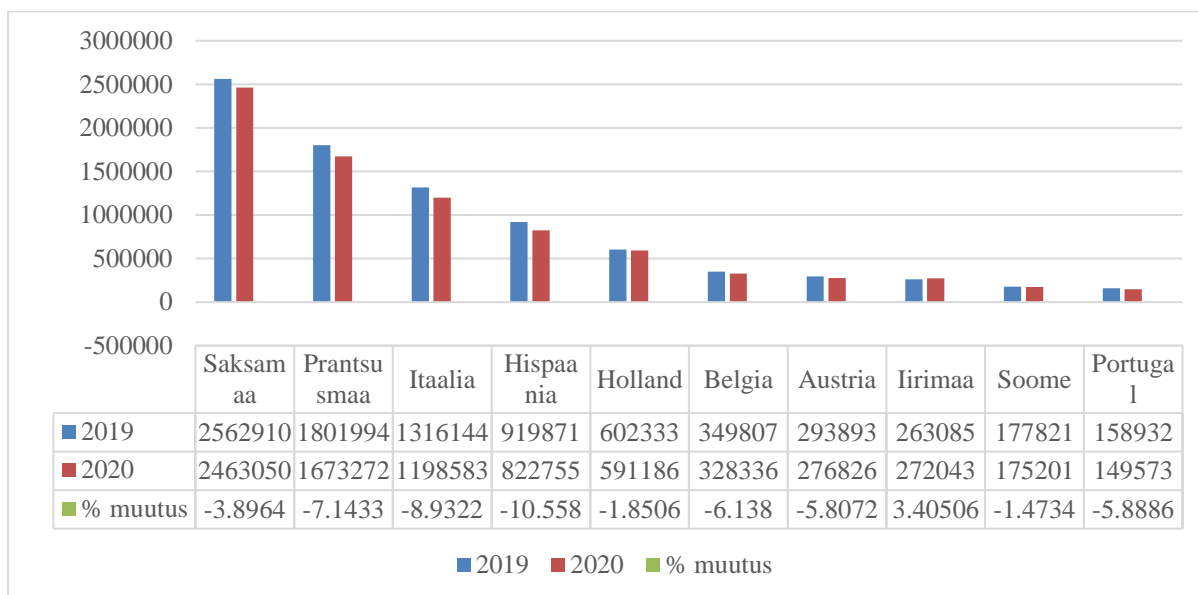
et vähendada viiruse levikut. Sellest tulenevalt mõjus erinevate piirangute rakendamine ka töötuse muutusele COVID-19 kriisis tõttu.

Andmeanalüüsi käigus selgust, et kõige tugevama kasvutrend oli Itaalias 2020 kolmandas kvartalis ja Hispaanias, kes kannatasid enim kriisi tõttu. Ükski liikmesriik kriisist puudumata ei jäänud. Kõige paremini on positsioneerinud end riigid, kellel on enne kriisi ja kriisi ajal kõige väiksem töötusemäär. Töötutele inimestele peab tagama sotsiaalse kaitse ning sissetuleku. Riik peaks rakendama fiskaalpoliitilisi meetmeid ka kriisi välistel aegadel töötuse vähendamiseks, et kriisis töötusemäär kasv oleks väiksem.

Kokkuvõtlikult kasvas töötus liikmesriikides COVID-19 tõttu. Töötus hakkas kasvama erinevatel aegadel valitud riikides vastavalt COVID-19 mõju algusest valitud riigis.

2.3. Riigivõla, SKP ja tööpuuduse vahelised seosed valitud riikides

Rakendatud fiskaalsed meetmed valitud riikides mõjutasid riigi majanduse toimimist COVID-19 kriisis ajal. Fiskaalmeetmete mõjusid saab hinnata läbi makroökonomiliste muutujate ja muutujate omavaheliste seoste kaudu. Monetaarpoliitilisi meetmeid ei pea hindama, sest valitud riigid ei sõltu erinevates monetaarpoliitilistest meetmetest. Seetõttu on võimalik hinnata riigivõla muutuse mõju SKP-le ja tööpuudusele. Kriisis olnud riigid rakendasid ka poliitilisi meetmeid, mis mõjutasid majandust. Riigipiiride sulgemine mõjutas kaupade ja inimeste liikumist. Riigid kehtestasid üldiseid liikumiskiiranguid ja kogunemise piiranguid. Kõik poliitilised otsused muutsid makroökonomilist olukorda. Valitud riikides rakendati sarnaseid poliitilisi meetmeid nakkuse leviku piiramiseks. Sellest tulenevalt on võimalik hinnata rakendatud fiskaalseid meetmeid. Seetõttu poliitiliste meetmete rakendamine ei mõjuta eraldiseisvalt analüüsis makroökonomilisi tulemusi valitud riikides.

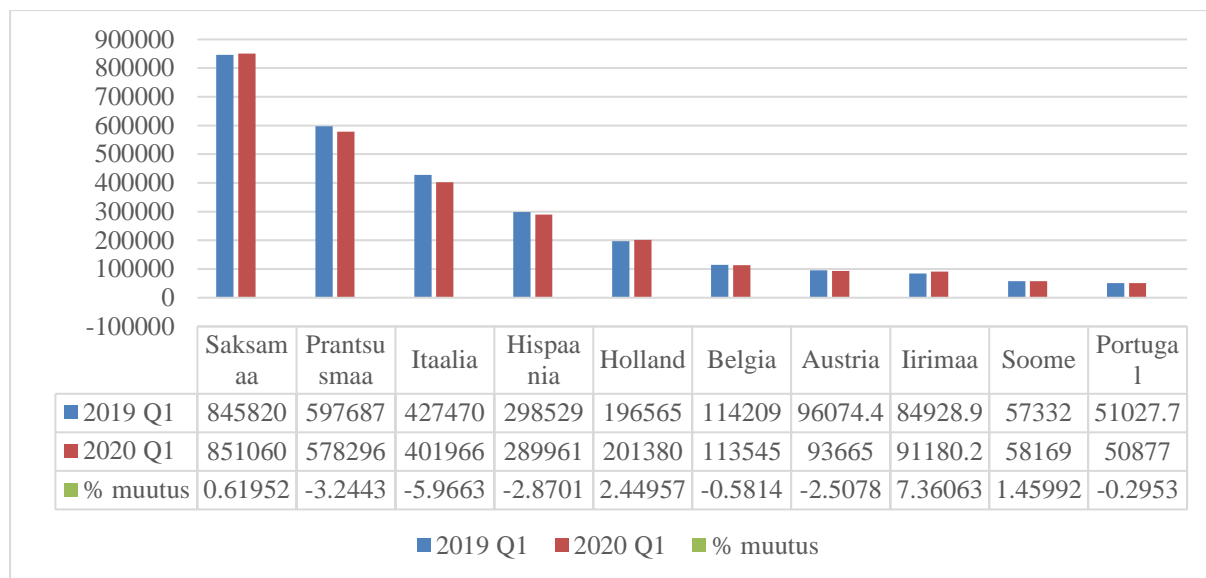

Joonis 6. 2019 ja 2020 valitud riikide esimese kolme kvartali SKP kokku ja protsentuaalne muutus perioodis (miljonites eurodes) (Eurostat, 2021b; autori koostatud)

Jooniselt 6 nähtub, et peaaegu kõikide valitud riikide SKP on langenud, kui võrrelda 2019 esimest kolme kvartalit ja 2020 esimest kolme kvartalit. Põhjus, miks arvesse on võetud ka esimene kvartal, seisneb sellest, et osad riigid, tootjad ja majapidamised hakkasid valmistuma varasemalt potentsiaalseks majanduslikuks languseks.

Võimalik SKP langus võib tuleneda säästude suurendamisest COVID-19 tõttu. Ettevõtted tekitasid täiendavalt likviidsust ning vähendasid majandustegevuse mahtu. Majandustegevuse vähendamine tõi kaasa üldise SKP languse, sest üldiselt käitusid ettevõtted sarnaselt. Ainsana tõusis Iirimaa SKP 3,4%. Tugev majandus aitab oluliselt kaasa majandussurutistes hakkama saamise. Keskmiselt langes SKP perioodide võrdluses 4,83% (autori arvutused). 4,83% on mõjuv langus riigi majandusele. Nähtub, et COVID-19 kriisi mõju oli valitud riikidele tuntav, välja arvatud Iirimaa. Suurim langus oli Hispaanias, 10,55%. Tugev SKP langus Hispaania langus oli varasemalt juba välja toodud. Hispaania majandus langes tugevalt, sest jooniselt 5 nähtub suur töötuse määr enne COVID-19 kriisi algust. Suur töötus tähendab riigile majanduslikult rasketel aegadel täiendavaid probleeme. Suurenev töötus toob kaasa suurema majanduslanguse, kui väiksema töötusemääraga riikidel. Kõige väiksem SKP langus oli Soomes, 1,4% vaadeldaval perioodil. Jooniselt nähtub, et üldiselt olid esimesed 2020 esimesed kolm kvartali valitud riikide majandused pigem langevas trendis. Suurimad kriisis kannatanud

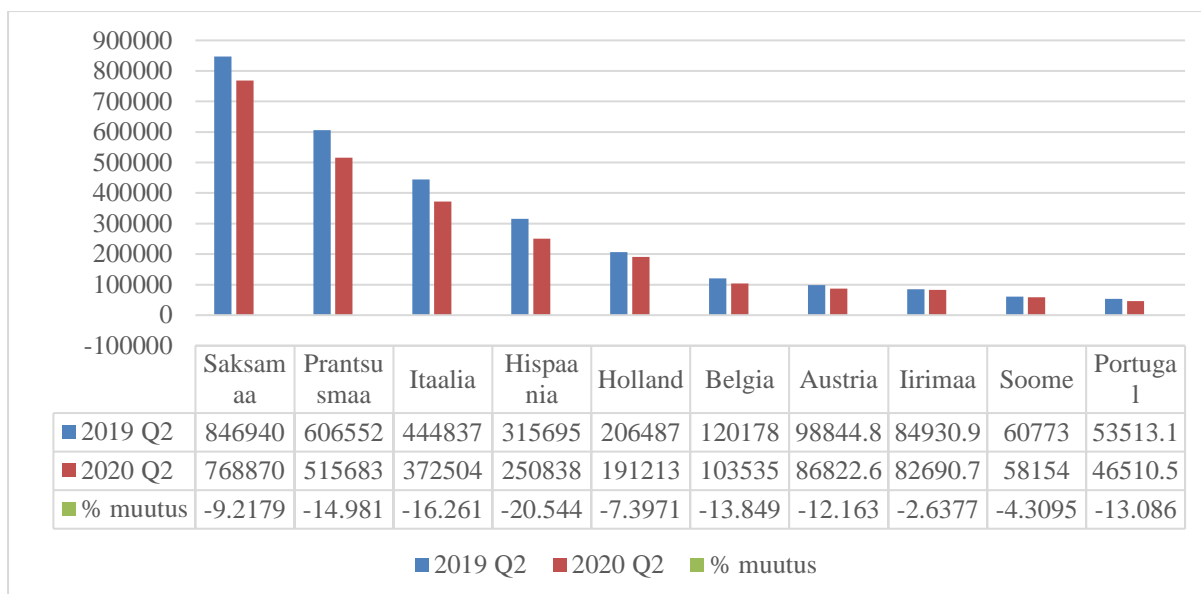
olid Itaalia ja Hispaania, mis nähtub ka 2019 ja 2020 võrdluses. Itaalia SKP langes peaaegu 9% perioodide võrdluses.

Joonis 7. 2019 ja 2020 valitud riikide SKP esimesed kvartalid võrdluses ja perioodide protsentuaalne muutus (miljonites eurodes) (Eurostat, 2021b; autori koostatud)

Jooniselt 7 nähtub, et 2020 esimeses kvartalis SKP langust veel ei nähtu. Kuigi võrdlusandmetes on riigid 2020 esimese kvartali osas kasvanud kui ka langenud, ei nähtu, et COVID-19 või selle meetmed oleks majanduses veel mõjunud. SKP langus on seotud reaalse majandustegevuse vähenemisega.

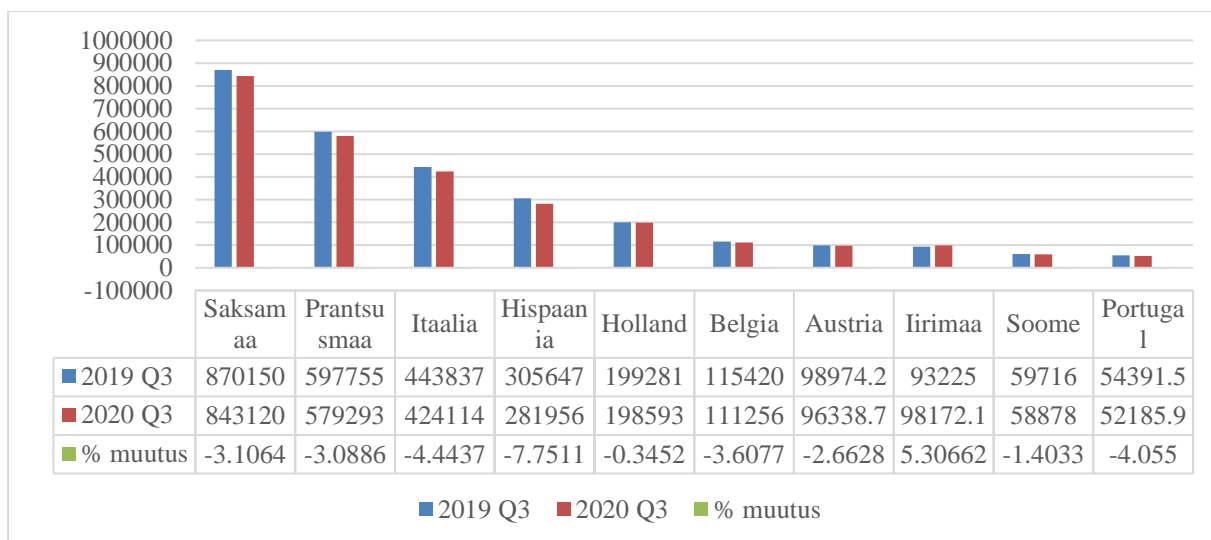
Andmeanalüüsi käigus selgus, et teises ja kolmandas kvartalis oli vähenes majandustegevus valitud riikides. Esmatarbekaupade kokkuost võis suurendada SKP-d ajutiselt, kuid hiljem SKP langes. Nähtub, et esimeses kvartalis oli Itaalias majanduslik olukord juba halvenenud ning Hispaanias algas majanduse halvenemine samuti.

Joonis 8. 2019 ja 2020 valitud riikide SKP teised kvartalid võrdluses ja perioodide protsentuaalne muutus (miljonites eurodes) (Eurostat, 2021b; autori koostatud)

Jooniselt 8 nähtub, et teises kvartalis algas languse trend valitud riikides. Suurim langus oli Hispaanias, kus SKP vähenes 20,54%. Viiendiku suurune SKP langus viitab potentsiaalsele majanduskriisile.

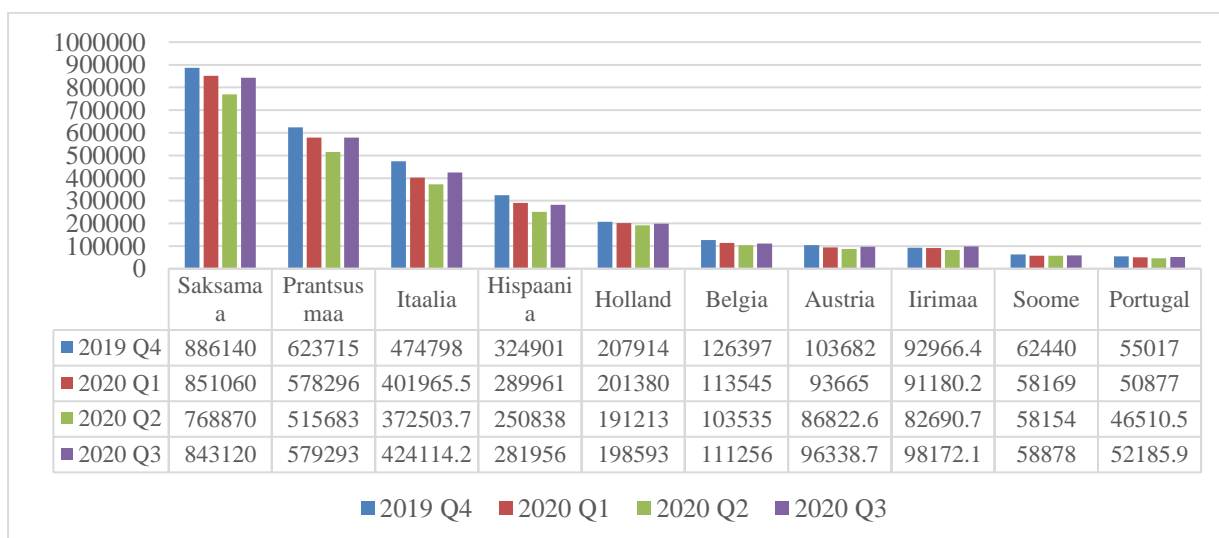
Andmeanalüüsikäigus selgus, et kui Hispaania ei oleks riigivõlga suurendanud, oleks Hispaania majandus rohkem langenud. Hispaanias rakendatud fiskaalpoliitilised meetmed olid olulised, et ära hoida majanduskriisi. Euroopa Liidus algaks majanduskriis algaks esmalt enim kriisi tõttu kannatanud riikides ja seejärel leviks kriis üle liidu. Languselt teisel kohal oli Itaalia. Itaalias langes SKP kvartalite võrdluses 16,26%. Sarnaselt Hispaaniale oli Itaalia majanduslik seis väga halb enne kriisi algust ja rakendatud fiskaalpoliitilised meetmed olid vajalikud majanduse stabiliseerimiseks. Joonisel number 8 nähtub, et Iirimaa oli perioodide lõikes küll kasvanud, kuid ka Iirimaa majandus oli langenud ajutiselt teises kvartalis. Kui varasematest joonistest nähtub, et Itaalias SKP kasvas antud perioodil, siis teises kvartalis langus viitab COVID-19 mõjule Iirimaal kui ka muudes valitud riikides ja Euroopa Liidus üldiselt. Keskmise langus liikmesriikide lõikes oli 11,44% (autori arvutused). Kui võrrelda teise kvartali SKP langust esimese kvartaliga, nähtub tugev langustrend. Nähtub, et teises kvartalis kõikide riikides rakendatud üldine liikumispiirangute kehtestamine ja riigipiiride sulgemine on mõjutanud majandusaktiivsust.

Joonis 9. 2019 ja 2020 valitud riikide SKP kolmandad kvartalid võrdluses ja perioodide protsentuaalne muutus (miljonites eurodes) (Eurostat, 2021b; autori koostatud)

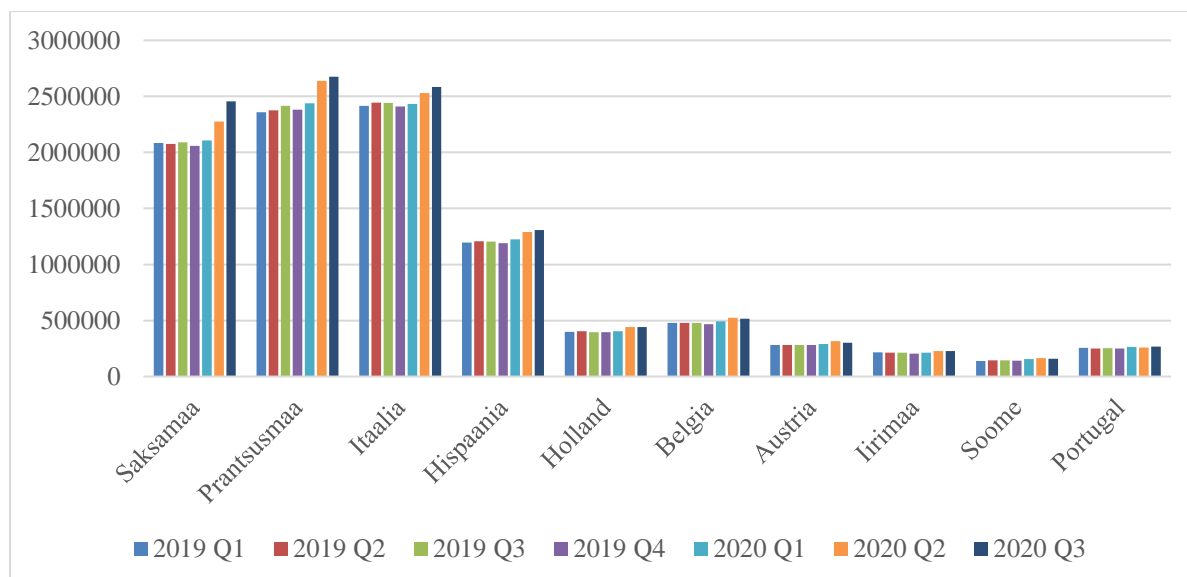
Jooniselt 9 nähtub, et SKP langus pidurdus oluliselt võrreldes teise kvartali SKP-dega. See tähendab, et rakendatud fiskaalpoliitilised meetmed olid edukad ja omasid positiivset mõju majanduse kiirele stabiliseerumisele valitud riikides.

Andmeanalüüsi käigus selgus, et suurim SKP langus oli Hispaanias 7,75%, kuid see on oluliselt paranenud võrreldes teise kvartali langusega. Suurim SKP tõus oli Iirimaa kolmandate kvartali lõikes 5,3%. Nähtub, et Iirimaa tuli COVID-19 tulenevast kriisist kõige tugevamini välja, kuid Iirimaa majanduse langus teises kvartalis viitab majandusliku kasvu pidurdumisele. Keskmine langus oli 2,51% (autori arvutused) ja saab väita, et olukord stabiliseerus võrreldes teise kvartaliga. Kolmandas kvartalis rakendati vastavaid fiskaalpoliitilisi meetmeid, mis stabiliseerisid majanduslikku olukorra riikides.

Joonis 10. 2019 neljanda kvartali ja 2020 esimese kolme kvartali muutus (miljonites eurodes) (Eurostat, 2021b; autori koostatud)

Jooniselt 10 nähtub, et kõikide valitud riikide SKP-d langesid COVID-19 kriisi tõttu esimeses ja teises kvartalis keskmiselt, kuid paranesid oluliselt kolmandas kvartalis. Andmeanalüüsi käigus selgust, et Euroopa Liidu rakendatud monetaarpoliitilised meetmed pakkusid õiged võimalused liikmesriikidele, et nad saaksid stabiliseerida majandusliku seis. Euroopa Liidu suunised liikmesriikidele, kes korraldasid vastavad fiskaalpoliitilised meetmete rakendamised, olid piisavad majanduskriiside ära hoidmiseks riigi tasandil ning ka liidu tasandil. Kõige tugevamalt väljus kriisist Iirimaa, kelle majandus tõusis COVID-19 kriisi tõttu. Suuremate riikide majandused väljusid kriisist tugevalt. Saab järeldada, et riigivõla suurendamine oli oluline. Liikumispiirangute kehtestamine oli oluline meede, et ära hoida viiruse ulatuslikumat levikut. Jooniselt 10 nähtub, et kui Euroopa Liit andis suunise liikmesriikidel riigipiiride avamiseks, et raha, inimesed ja kaubad saaksid uuesti liikuda. SKP paranemine on ootuslik, sest isikud, kes ei saanud tarbida varasmaid kaupu või teenuseid, said seda nüüd teha. Tekkinud ligipääs kaupadele ja teenustele, mida varasemalt tarbida ei olnud võimalik, andsid ettevõtetele vajaliku käibe ja majandusaktiivsuse tagasi. Ettevõtted palkasid uuesti töötajaid ja töötus vähenes.

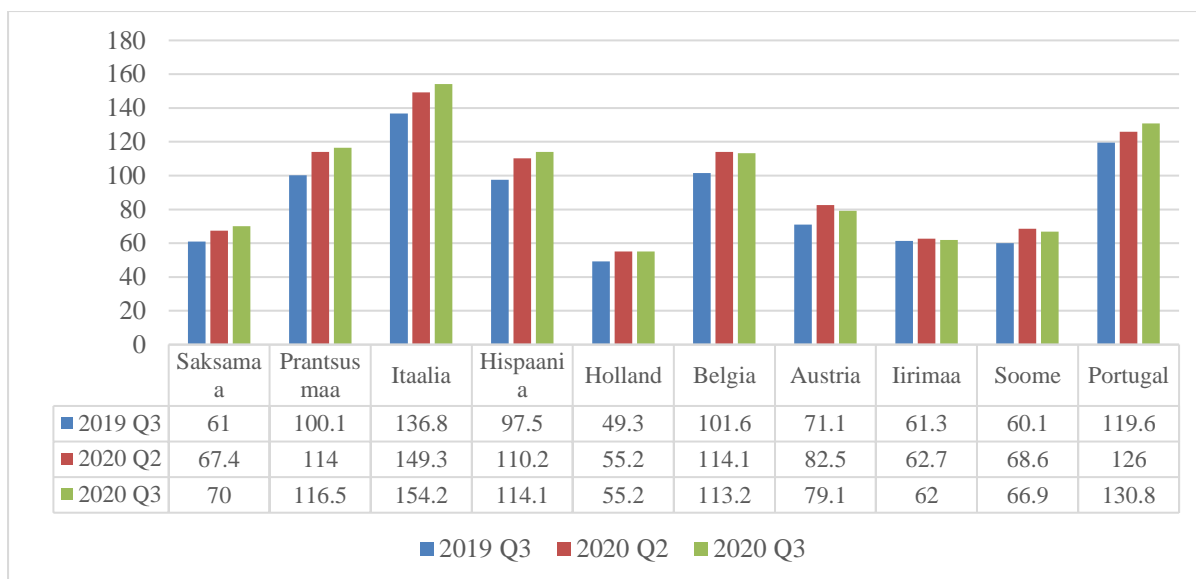
Joonis 11. 2019 esimene kvartal kuni 2020 kolmas kvartal riigivõla muutus valitud riikides (miljonites eurodes) (Eurostat, 2021c; autori koostatud)

Jooniselt 11 nähtub, et 2019. aastal oli riigivõlg valitud riikides stabiilsel tasemel. Paljud riigid vähendasid olemasolevat riigivõlga. Andmeanalüüsi käigus selgus mida väiksem on riigivõlg, seda rohkem saab riik teha vajalikke kulutusi oma eelarvega või planeerida vajalikke investeeringuid, mida saab rahastada riigivõlga. Keskmiselt vähendasid riigivõlga valitud riigid 2019. aastal 0,3% võrra (autori arvutused). 2019. aastal olid riigid majanduslikult stabiilsel tasemel. Varasematelt joonistelt nähtub, et liiduriikide majandused olid kasvavas trendis. Täiendavalt ei pidanud riigid võlataset kasvatama, sest riigi eelarve suurenes pidevalt ja ei olnud vajadust teha uusi mahukaid investeeringuid. 2019. neljandas kvartalis vähendati enim riigivõla taset valitud riikide poolt.

2019. neljandast kvartalist kuni 2020. kolmanda kvartalini suurenes riigivõlg kõikides valitud riikides. 2020. esimeses ja teises kvartalis suurendati enim riigivõlga, kuid üksikud riigid vähendasid riigivõlga kolmandas kvartalis. Kolmandas kvartalis riigivõla vähendamine võis tuleneda liigsest laenamisest. Majandusse suunatud raha stabiliseeris majandusaktiivsuse ja hoidis ära majanduskriisi tekke. Riigis said laenatud raha kasutada, et toetada raskustesse jäänud sektoreid ja ettevõtteid. Riigid väljastasid Euroopa Liidult saadud laenuraha omakorda laenudena välja liikmesriikide ettevõtetele.

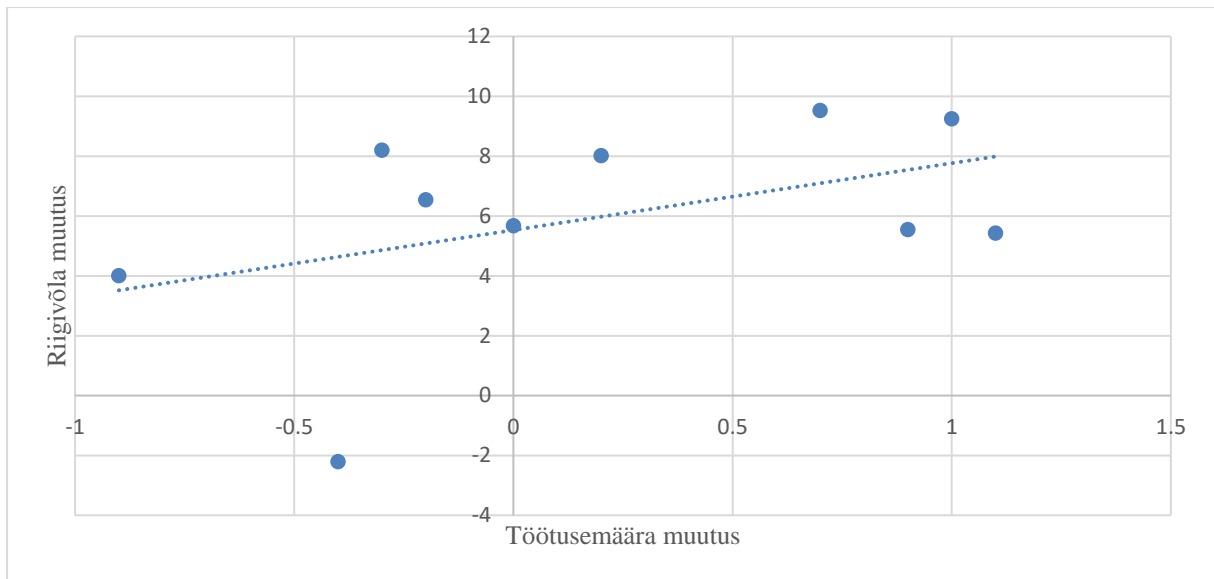
Jooniselt 11 nähtub, et teises kvartalis 2020 kasvas kõige enam suurenes riigivõlg Hollandis, 9,52% võrra. Oluliselt kasvas riigivõlg teises kvartalis 2020 Austrias 9,2% võrra. Varasemat oli nendel riikides väiksem riigivõlg, mis võimaldas täiendavalt kaasata rohkem raha finantsturgudel, et ergutada majandust ja aidata raskustesse langenud sektoreid. Kerge ligipääs laenurahale võimaldas paremini kapitaliseeritud riikidel võtta rohkem laenu. Riigivõlg kasvas keskmiselt 2020 esimeses ja teises kvartalis valitud riikides 5% (autori arvutused). 5% keskmine kasv ei ole suur ning majanduse taastudes ning hilisemalt kasvades on riigid ning liit ühisena suutelised kohustusi tasuma. 2020 teises kvartalis kasvas riigivõlg keskmiselt 6% (autori arvutused). 6% kasv ühe kvartaliga on tavaolukorras liiga suur ning võib viidata hüperinflatsiooni tekkimisele. Kui keskmiselt kasvab riigi SKP paar protsenti aastas, ei oleks riigid suutelised laenatud raha tagasi maksma, kui SKP ei paraneks hilisemas faasis. 2020 kolmandas kvartalis kasvas kõige rohkem Saksamaa riigivõlg 7,9% võrra võrreldes teise kvartaliga. Kolmandas kvartalis tasusid mitmed valitud riigid riigivõlga tagasi.

Joonis 12. 2019 kolmas kvartal ja 2020 teine ning kolmas kvartal riigivõla suhte muutus SKP-sse (tulemused protsentides) (Eurostat, 2021f; autori koostatud)

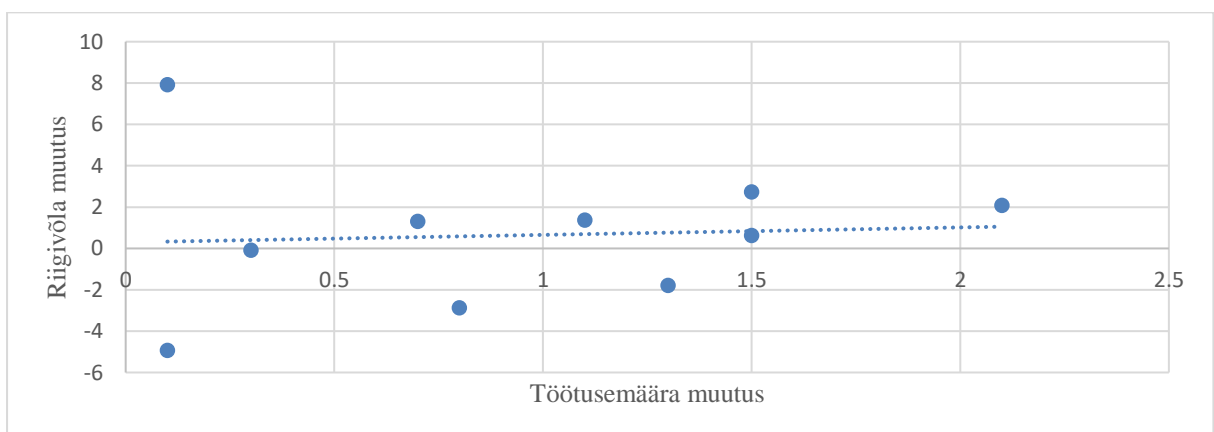
Jooniselt 12 nähtub, et riigivõla suhe SKP-sse kasvas kõikidel riikidel 2019 kolmanda kvartali ja 2020 teise kvartali võrdluses. Kõige suurem riigivõla suhe SKP-sse oli enne COVID-19 kriisi algust Itaalias.

Kriisis tugevalt kannatanud Hispaanial oli riigivõla suhe SKP-sse väga kõrge enne kriisi algust. Riikidel, kellel olid riigivõla suhe väiksem SKP-sse taastusid oluliselt kiiremini. Kui riigivõla suhe SKP-sse on 100% ja üle selle, ei ole realistlik eeldada, et riik on seda lühiajaliselt suuteline tasuma. Itaalia riigivõlg kasvas kriisi ajal nii palju, et Itaalia ei pruugi tulevikus olla suuteline riigivõlga tasuma. Tulevikus võib tekkida Itaalias võlakoormuse tõttu majanduskriis, mis võib levida üle Euroopa, mida toetab ka töös varasem teooria. COVID-19 kriisis on suurimad kannatajad riigid, kes ei ole suutnud oma riigivõlga mõistlikult juhtida. Saksamaa võlakoormus on kõvasti alla keskmise, olles kõige suurema majandusega riik Euroopa Liidus.

Joonis 13. Töötusemäära muutus riigivõla suhtes valitud riikides 2020. esimeses ja teises kvartalis (muutus protsentpunktides) (Eurostat, 2021c; autori koostatud)

Jooniselt 13 nähtub, et 2020 teises kvartalis suurendasid valitud riigid oluliselt riigivõlga. Andmeanalüüsi käigus selgus, et esimese ja teise kvartali võrdluses on näha, et töötus hakkas suurenema. Riigid suurendasid riigivõlga ja suunasid täiendava vaba raha majandusringlusesse. Esimese ja teise kvartali võrdluses ei ole veel näha seoseid, et laenatav raha oleks mõjutanud töötusemäära vähenemist kõikides valitud riikides. Täiendava raha suunamine majandusse ja selle mõju saavutamine võtab aega.

Joonis 14. Töötusemäära muutus valitud riigivõla suhtes 2020 teine ja kolmas kvartal (muutus protsentpunktides) (Eurostat, 2021c; autori koostatud)

Andmeanalüüsi käigus selgust, et 2020 teise ja kolmanda kvartali võrdluses, on valitud riikidel suurenenud riigivõlg. Riigivõla suurendamine on vähendanud töötusemäära kasvu trendi võrreldes joonisega 13. Kui riigid suurendavad kriisiolukordades riigivõlga, väheneb töötusemäär. Antud loogika peab paika ka teooria osas väljatooduga. Täiendava raha suunamine majandusse stabiliseerib töötuse kasvu ning suunab raha tarbimise suurendamiseks ja investeeringute tegemiseks.

2.4. Järeldused rakendatud fiskaalpoliitiliste meetmete mõjust valitud riikides

Töös oli püstitatud kaks hüpoteesi. Esimene hüpotees leidis kinnitust. Mida rohkem riik laenab raha ja suunab majandusse, seda paremal järjel on riigi majandus. Võrreldes jooniseid 13 ja 14 nähtub töötusemäära vähenemine. Seda toetab teoorias käsitletu, mida mille kohaselt raha laenates ja seda majandusse suunates, väheneb tööpuudus(vaata käesoleva töö lk 16). Laentatud raha suunatakse tarbimisse erinevatel meetoditel, mis tähendab täiendava tööjõu vajamist ettevõtjate poolt, see omakorda vähendab töötusemäära.

Riigivõla suurendamine liikmesriigi poolt ning selle raha suunamine ettevõtetele ja riigi elanikele on oluline SKP ja töötusemäära stabiliseerimiseks. Seda toetab teoorias varasemalt käsitletu (vaata käesoleva töö lk 9 ja 18). Oluline meede on hoida ära töötuse liigset kasvu. Kui töötute arv riigis kasvab palju, tekib riigil probleeme majanduse stabiliseerimisega, mida toetab makromajandusteooria.

Riigid peavad tulevikus sarnastes kriisides laenama raha finantsturgudelt ning suunama selle turgudele. Seda toetab teooria osas käsitletu. Raha laenamine stabiliseerib majanduse ja nii on võimalik ära hoida majanduskriisi (vaata käesoleva töö lk 16). Oluline on toetada kriisis kannatavaid sektoreid. Riigi kommerts pangad saavad tänu monetaarpoliitilisele otsusele lõdvendada osalist reservmäära, pakkudes ettevõtetele ja eraisikutele laene ning täiendavat likviidsust olemasolevate laenude puhul. Kuigi laenamine ei ole majanduslikult otstarbekas, sest kriisi olukorras laenates ei teki lisandväärtust, kuid see hoiab ära majanduskriisi ja muude sotsiaalsete probleemide tekkimise.

Euroopa Liidu monetaarpoliitika pakkuda liikmesriikidele võimalust saada laene ja toetuseid riigi majanduse taastamiseks olid väga olulised (vaata joonis 1). Liikmesriigid said võimaluse

pakkuda ettevõtetele ja kriisis kannatavatele inimestele toetuseid ning laene. Seda toetab teoorias väljatoodu, sest vastav fiskaalpoliitiline meede oli kõige olulisem majanduse stabiliseerimiseks ning tulevase majanduskasvu tagamiseks (vaata käesoleva töö lk 9 ja 10). Tulevikus peavad riigid sarnastes kriisides toetama ettevõtteid, kriisis enim kannatanuid ning töötuid toetuste ning riiklike laenudega. Kuigi riigi SKP langeb lühiajaliselt, riigivõla suurendamine stabiliseerib kiiresti majanduse. Teooria osas on välja toodud erinevate autorite poolt, et kriisis ettevõtete rahaline mitte toetamine tekitab laviinina hilisemaid probleeme pankrottide ja töötuse kasvu näol (vaata käesoleva töö lk 9). Euroopa Liidu riigid järgivad ühiseid rahvusvahelisi reegleid ja põhimõtteid. Sellest tulenevalt on Euroopa Liidu liikmesriigil sotsiaalne kohustus oma elanike ees. Tulevikus on oluline meede pakkuda vajalikud riigipoolsed toetused isikutele, et stabiliseerida majanduskeskkond ning hoida ära majanduskriis riigis.

Mida rohkem on liikmesriik laenanud raha kriisiga toimetulemiseks, seda paremal järjel on riigi majandus. Seda toetab antud töös teoorias käsitletu. Kui riik laenab raha kriisi olukorras ja suunab selle majandusse, siis riigi majanduslik olukord stabiliseerub (vaata käesoleva töö lk 16). Laenatava raha kogus määrab majanduse stabiliseerumise kriisis. Kui võlasuhe SKP-sse on liiga kõrge, võib riigil tekkida tulevikus probleeme laenu tagasimaksmisega, kuid ei pruugi. Oluline on teha õiged fiskaalpoliitilised otsused majanduse kasvu jätkuks.. Kui Euroopa Liit ei oleks rakendanud vajalikke monetaarpoliitilisi meetmeid, laenuraha pakkumine ning piiride avamine, ei oleks Hispaania ja Itaalia majandus stabiliseerunud 2020 kolmandas kvartalis. Mõlemas riigis oleks alanud eeldatavalt majanduskriis, sest töötusemäär tõusis kiiresti ning SKP langes drastiliselt uuritava perioodil. Seda toetab teooria osas käsitletu, monetaarpoliitiliste meetmete rakendamine on vajalik fiskaalpoliitiliste meetmete rakendamiseks (vaata käesoleva töö lk 14).

Töös püstitatud teine hüpotees leidis kinnitust, analüüsist selgus, et valitud riigid, kellel oli väiksem riigivõlg paranes SKP kiiremini kui riikidel, kellel oli enne COVID-19 kriisi algust kõrgem laenukoormus. Antud töö teooria osas on kirjeldatud, et varasem riigivõlg mõjub negatiivselt majanduse taastumisele võrreldes riikidega, kellel on varasemalt väiksem laenukoormus (vaata käesoleva töö lk 10). Tulevikus peaksid riigid vähendama võimalusel laenukoormust, et erinevates kriisides oleks võimalik laenata raha finantsturgudel (vaata joonis 1). Seda kinnitab teooria osas välja toodu (vaata käesoleva töö lk 7). Riigis peaksid tegelema riigivõla haldamise ja juhtimisega eraldi institutsioonid, kes on eraldiseisvad avaliku sektori poliitikatest. Joonistest saab järeldada, et väiksema võlakoormusega riigid on

atraktiivsemad ettevõtetele, kes soovivad laieneda uutesse riikidesse. Seda kinnitab ka varasemalt teoorias käsitletu (vaata käesoleva töö lk 12).

Riikides, kus oli enne kriisi väiksem laenukoormus taastusid kiiremini ning on suutelised saadud laene kiiremini tagasi maksma. Riikides, kus oli varasemalt suurem võlakoormus, kasvas oluliselt rohkem töötusemäär. Suurenev töötus riigis tähendab riigile mitmeid probleeme korraga. Kui rahvastikust suurem osa vajavad riigipoolset tuge toetuste näol, peab riik olema suuteline seda oma rahvale pakkuma. Kui riik ei saa laenata raha finantsturgudel, siis ei ole riik suuteline oma elanikele vastavaid toetusi vajalikes mahtudes pakkuma. Liigne töötus toob endaga kaasa majanduskriisi ning varimajanduse kasvu. Seda kinnitab käesoleva töö teooria osa. Riik peab tagama, et riigis elavatel inimestel oleks sissetulek, hoidmaks ära kuhjuvaid probleeme (vaata käesoleva töö lk 21). Suur töötusemäär tekitab siseriiklikult ka muid sotsiaalseid probleeme, sest inimestel puudub sotsiaalne kaitse. Seda kinnitab käesoleva töö lk 25, sest kui riik ei suuda pakkuda oma kodanikele sotsiaalset kaitset, võivad tekkida uued probleemid sotsiaalsel tasandil.

Mida suurem on riigi varasem laenukoormus seda rohkem on riigi SKP langenud võrreldes teiste riikidega. Valitud riikides, kus varasemalt oli suur laenukoormuse suhe SKP-sse, ei taastunud majandus nii kiiresti. Töötusemäär ei langenud vastavates valitud riikides nii kiiresti ning majanduse stabiliseerumine võtab kauem aega, kui ülejäänud riikidel, kus laenukoormuse suhe SKP-sse oli madalam.

Riikides, kus töötus oli madalam enne COVID-19 kriisi algust, oli töötuse kasv väiksem ning SKP paranes kiiremini, kui riikidel, kus töötus oli kõrgem. Joonistest nähtub, et Hispaanias ja Itaalias kasvas töötus kiiremini ja rohkem, kui riikides, kus töötusemäär enne kriisi madalam. Seda kinnitab ka varasemalt teoorias käsitletu (vaata käesoleva töö lk 32). Hispaania ja Itaalia peavad tulevikus suunama rohkem riigivahendeid töötuse vähendamisele. Joonistest saab järeldada, et liigne töötus võib endaga kaasa tuua SKP vähenemise ja sellest tulenevalt riigivõla suurenemise. Seda toetab käesoleva töö teooria osa (vaata käesoleva töö lk 16). Kui riik ei suuda töötutele tööd pakkuda pikaajaliselt, on riigi eelarveine juhtimine suunatud töötutele abirahade maksmisele, mida on välja toodud teooria osas.

Kriisiolukordades, nagu COVID-19 puhul, ei ole suure töötusega riigid suutelised ise hakkama saama. Sellised riigid vajavad suurtes kogustes laenu, et lahendada olemasolevaid ja tekkivad probleeme. SKP taastamiseks ja iga-aastaseks kasvuks on oluline tööealise elanikkonna maksimaalne rakendamine majandustegevustesse. Kuigi mingi osa tööealisest populatsioonist

jääbki töötuks mingitel põhjustel, tuleks nende isikute arv viia miinimumi. Kui riigis kasvab töötusemäär liiga palju, on töötu rahvastik sunnitud tegema lihtsamaid töid. Lisaks läheb töötu elanikkond muudesse riikidesse tööle vähendades veelgi SKP-d ja majanduse taastumist. Antud järelduskäiku toetab käesoleva töö teooria osa (vaata lk 32). Töötusemäära kasvamisel ajas tekib riigil hilisemaid probleeme. Seda toetab käesoleva töö teooria osas väljatoodu lk 32.

Kuigi antud töös hinnati riigivõla suurendamist valitud riikide puhul lühiajaliselt, siis pikemaajalisel uuritaval perioodil võivad makroökonomilised tagajärjed erineda.

Euroopa Liidu riigid sulgesid piirid viiruse leviku tõkestamiseks. Kuigi vastav poliitiline meede oli oluline riigis nakkuse piiramiseks, oli sellel negatiivne mõju majandusele lühiajaliselt. Pikaajaliselt oli poliitilisel meetmel positiivne mõju, sest COVID-19 mõjutas riigiti elanikke vähem. Jooniste analüüsist nähtub, et Euroopa Liit avas kaubanduse liidusiseselt peale esmast nakatumislainet ning see oli oluline majanduse taastumisele, mida toetab käesoleva töö teooria osa (vaata lk 15 ja 16).

Lõputöö uurimisprobleem oli püstitatud küsimusena: millised fiskaalsed meetmed on andnud parimaid tulemusi makroökonomilise keskkonna stabiliseerimisel? Vastates uurimisküsimusele on parimad fiskaalpoliitilised meetmed makroökonomilise keskkonna stabiliseerimisel riigivõla suurendamine. Laenatud raha suunamine majandusse läbi tarbijate ja ettevõtjate stabiliseerib SKP ning peatab töötuse kasvu. Mida rohkem riik raha laenab ja majandusse suunab, seda kiiremini majanduslik olukord stabiliseerub. Oluline on juhtida riigi eelarvet mõistlikult, et riigivõlg ei oleks liiga suur. Suure riigivõlaga riikidel on keerulisem ja kallim laenata raha finantsturgudelt.

KOKKUVÕTE

COVID-19 kriis mõjutas paljusid riike maailmas. Erinevad riigid rakendasid erinevaid meetmeid, et riigi majandust stabiliseerida kriisiperioodil. Mitmed riigid rakendasid erinevaid siseriiklike poliitikaid, et piirata viiruse levikut. Piirangute kehtestamine mõjutas erinevaid majandussektoreid ning riigid pidid pakkuma erasektorile vajalikud vahendid, et kriis üle elada.

Lõputöö uurimisprobleem oli püstitatud küsimusena ning eesmärk oli uurida, millised fiskaalsed meetmed on andnud parimaid tulemusi makroökonomilise keskkonna stabiliseerimisel. Püstitatud uurimisprobleemist tulenevalt oli töö eesmärk selgitada välja riikide poolt rakendatud fiskaalsed meetmed ning nende mõju riigi majanduse stabiliseerumisele. Eesmärgi täitmiseks uuriti rakendatavate meetmete oodatavat mõju majandusteoreetiliselt, analüüsiti valitud riikide makroökonomilisi andmeid ning tehti teooria ja statistiliste andmete analüüsi tulemusel järeldused. Tööle on püstitatud kaks hüpoteesi.

Esimese hüpoteesi raames analüüsiti liikmesriigi poolt kriisis laenatud raha kriisiga seost paremal järjel oleva riigi majandusega. Analüüsi käigus selgust, et hüpotees pidas paika. Täiendav raha laenamine parandas majanduse stabiliseerumist. Kuigi liiga suure riigivõlaga riikidel on laenu hilisem tasumine keeruline, sest laenatud raha ei suunatud investeeeringutesse, siis lühemaajaliselt suurem laenatud raha parandab SKP taastumist. Riigi majandus taastub kiirelt tulenevalt raha suunamisest erinevatesse sektoritesse. Õigeid fiskaalseid valikuid tehes on võimalik jätkata SKP jätkusuutliku kasvu peale kriisi. Kui riik laenab raha liiga palju, on võimalik üleliigne raha suunata kohe riigivõla vähendamisesse, mida osad valitud riigid ka tegid.

Teise hüpoteesi raames analüüsiti, kuidas mõjutas riigi suurem laenukoormuse olemasolu enne COVID-19 kriisi mõju hilisemale SKP stabiliseerumisele võrreldes teiste riikidega, kellel oli väiksem laenukoormus enne kriisi. Analüüsi käigus selgus, et hüpotees pidas paika. Riikidel, kellel oli enne kriisi suurem riigivõlg, stabiliseerus SKP aeglasemalt kui riikidel, kellel oli väiksem riigivõlg enne kriisi algust. Riigivõla suurus vähendab võlakirjade ostuhuvi finantsturul, sest on suurem risk, et riik ei ole suuteline võlga tagasi maksma. Riigid peaksid hoidma riigivõla tasemeid võimalikult madalal suhtesse SKP-ga. Kriisiolukordades täiendav likviidsus aitab riigi majandusel taastuda paremini peale kriisi ning muudab riigi atraktiivsemaks ettevõtjatele ja väliskapitalile üldiselt. Suure võlakoormusega riik ei pruugi olla suuteline tasuma oma võlakirjade intressimakseid tulevikus. Lisaks võib suure võlaga

riigis tekkida tugev inflatsioon ning suur maksude tõus, mis muudab riigi majanduslikult ebastabiilseks. Vähenev SKP toob kaasa töötuse suurenemise. Mida rohkem kasvab töötusemäär riigis, seda rohkem väheneb SKP ja riigi suutlikus laenu tagasi maksta.

Töö eesmärk on saavutatud, sest töös on välja selgitatud valitud riikide poolt rakendatud fiskaalsed meetmed COVID-19 kriisi ajal ning majandusnäitajate seos riigi majanduse stabiliseerumisele läbi riigivõla suurendamise. Analüüsi käigus selgus, et kriisi olukorras peaksid riigid suurendama riigivõlga ja suunama selle majandusse, et stabiliseerida riigi makroökoonoomiline seis.

Käesolevat lõputööd on võimalik rakendada Rahandusministeeriumil riigieelarve koostamisel ning tulevastes kriisides vastutavatel institutsioonidel. Täiendavalt saaks uurida muude majanduspiirkondade poolt rakendatud monetaar -ja fiskaalpoliitilisi meetmeid COVID-19 kriisis. Täiendavalt saaks uurida erinevate keskpankade monetaarpoliitilisi otsuseid ning võrrelda neid omavahel seoses COVID-19 kriisiga.

SUMMARY

COVID-19 is by nature a health crisis, but it has a significant impact on the functioning of the country's economy. The aim of the thesis was to reveal how countries should behave in a crisis similar to COVID-19 in the future to ensure a strong economy during and after the crisis. Countries used different fiscal measures and tried different economic options to overcome the crisis. As there has been no similar crisis in the past, countries have had to take different measures to deal with the crisis. The aim of the thesis is to find out the fiscal measures implemented by different countries during the COVID-19 crisis and their subsequent impact on the national economy.

The first hypothesis was that the more the state borrowed money during the crisis, the better the country's economy during the crisis. The hypothesis was correct. The more countries channelled money into the economy through companies or individuals, the faster the economy stabilized, and unemployment fell. Although it is possible to overstate public debt, it is possible to stabilize the economy and pay off public debt with the right decisions in the future to prevent inflation or tax increases.

The second hypothesis examined the relationship between the country's previous high public debt and economic recovery in comparison with other countries. The hypothesis was correct. While the country was heavily indebted before the crisis, the country could not borrow much money from the financial markets due to lending conditions, and their GDP stabilized slower than other countries with lower debt to GDP ratio. Countries should keep their public debt levels as low as possible so that they can raise money on favourable terms in crisis situations.

Countries should manage their budgets financially prudently and make reasonable and necessary moves to be prepared for various economic crises or economic slowdown. The state should have the necessary reserves to show the state's strong capitalization in different economic situations. Weakly financially governed countries must pay higher interest rates on borrowed money, which can create subsequent concomitant problems with loan servicing and economic growth in the future.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Afonso, A., Alves, J. & Balhote, R., 2019. Interactions between monetary and fiscal policies. *Journal of Applied Economics*, 22(1), pp. 132-151.

Alemanno, A., 2020. Levelling the EU participatory playing field: A legal and policy analysis of the Commission's public consultations in light of the principle of political equality. *European Law Journal*, 26(1/2), pp. 114-135.

Barbier-Gauchard, A., Dai, M., Mainguy, C., Saadaoui, J., Sidiropoulos, M., Terraz, I. & Trabelsi, J., 2021. Towards a more resilient European Union after the COVID-19 crisis. *Eurasian Economic Review*, pp. 1-29.

Calderón, C. & Fuentes, J. R., 2013. Government Debt and Economic Growth. *IDB working paper series*, 424, pp. 2-42.

Oana, D., 2020. The impact of the current crisis generated by the COVID-19 pandemic on consumer behaviour. *Studies in Business & Economics*, 15(2), pp. 85-99.

Chiriță, N. & Nica, I., 2020. Analysis of the impact generated by COVID-19 in banking institutions and possible economic effects. *Theoretical and Applied Economics*, 27, pp. 21-40.

Czeczeli, V., Kolozsi, P. P., Kutasi, G. & Marton, A., 2020. Economic Exposure and Crisis Resilience in Exogenous Shock. *Public Finance Quarterly*, 3, pp. 321-347.

Çütcü, İ. & Kılıç, Y., 2020. Stock Market Response to Coronavirus (COVID-19) Pandemic. *Journal of Applied Economics and Business Research*, 10(4), pp. 207-220.

Drescher, K., Fessler, P. & Lindner, P., 2020 Helicopter Money in Europe: New Evidence on the Marginal Propensity to Consume across European Households. *The Working Paper*, 231, pp. 1-19.

Estrada, M.A.R., Koutronas, E. & Lee, M., 2020. Staggression: The Economic and Financial Impact of the COVID-19 Pandemic. *Contemporary Economics*, 15(1), pp. 19-33.

Eurogroup, 2020. *Eurogroup Statement on the Pandemic Crisis Support*. [Võrgumaterjal]
Leitav: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/05/08/eurogroup-statement-on-the-pandemic-crisis-support/> [Kasutatud 15.03.2021]

European Central Bank, 2021. *About*. [Vörgumaterjal] Leitav: <https://www.ecb.europa.eu/ecb/html/index.en.html> [Kasutatud 16.03.2021]

European Central Bank, 2011. Ensuring fiscal sustainability in the euro area. *Monthly Bulletin*, pp. 61-77.

European Union, 2021. *The 27 member countries of the EU*. [Vörgumaterjal] Leitav: https://europa.eu/european-union/about-eu/countries_en [Kasutatud 16.03.2021]

European Union, 2020. *Which countries use the euro*. [Vörgumaterjal] Leitav: https://europa.eu/european-union/about-eu/euro/which-countries-use-euro_en [Kasutatud 16.03.2021]

Eurostat, 2021a. *GDP and main components*. [Vörgumaterjal] Leitav: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/nama_10_gdp/default/table?lang=en [Kasutatud 17.03.2021]

Eurostat, 2021b. *GDP and main components (output, expenditure and income)*. [Vörgumaterjal] Leitav: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/namq_10_gdp/default/table?lang=en [Kasutatud 17.03.2021]

Eurostat, 2021c. *Quarterly government debt*. [Vörgumaterjal] Leitav: <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> [Kasutatud 17.03.2021]

Eurostat, 2021d. *Unemployment by sex and age – quarterly data*. [Vörgumaterjal] Leitav: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/UNE_RT_Q__custom_800548/default/table?lang=en [Kasutatud 17.03.2021]

Eurostat, 2021e. *Exports and imports by Member States of the EU/third countries*. [Vörgumaterjal] Leitav: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_10_exi [Kasutatud 17.03.2021]

Eurostat, 2021f. *Government debt up to 97.3% of GDP in euro area*. [Vörgumaterjal] Leitav: https://ec.europa.eu/eurostat/documents/portlet_file_entry/2995521/2-21012021-AP-EN.pdf/a3748b22-e96e-7f62-ba05-11c7192e32f3 [Kasutatud 16.03.2021]

- Gordon, T., Dadayan, L. & Rueben, K., 2020. State and local government finances in the COVID-19 era. *National Tax Journal*, 73(3), pp. 733-758.
- Jabeen, S. & Farhan, M., 2020. COVID-19: The pandemic's impact on economy and stock markets. *Journal of Managerial Sciences*, 14, pp. 29-43.
- Karthik, K. A. & Sinha, M., 2021. The Impact of Physical Distancing on the Sharing Economy. *Australasian Accounting Business & Finance Journal*, 15, pp. 22-36.
- Khan, A., Khan, N. & Shafiq, M., 2021. The Economic Impact of COVID-19 from a Global Perspective. *Contemporary Economics*, 15(1), pp. 64-75.
- Liu, D., Sun, W. & Zhang, X., 2020. Is the Chinese Economy Well Positioned to Fight the COVID-19 Pandemic? the Financial Cycle Perspective. *Emerging Markets Finance & Trade*, 56(10), pp. 2259-2276.
- Martins, P. & Leonida, C., 2020. Fiscal institutions: different classifications and their effectiveness. *Eurasian Economic Review*, pp. 159-190.
- Młodkowski, P., 2020. Estimating Production Function Before Covid-19 Pandemic in Europe. *European Integration Studies*, 14, pp. 104-116.
- Pillai, D. D. M., Nagappan N., Dharani, S., Subramanian, K., Champakesan, B. & D'Cruz, T. M., 2020. Socio-economic impact of coronavirus disease 2019 (COVID-19) – An Indian outlook. *Journal of Family Medicine & Primary Care*, 9(10), pp. 5103-5106.
- Popa, C. E., 2020. Covid-19 crisis – a test for European Union's solidarity. *Studies in Business and Economics*, 15(3), pp. 105-113.
- Saracci, R., 2020. Learning From COVID-19: Prevention Is a Strategic Principle, Not an Option. *American Journal of Public Health*, 110(12), pp. 1792-1804.
- Sarker, P. K., 2020. Covid crisis: Fiscal, monetary and macro-financial policy responses. *Theoretical and Applied Economics*, 3(624), pp. 41-54.
- Shopov, D. I., 2020. Analysing and forecasting the debt burden of the EU countries: is there a new European debt crisis on the horizon?. *Academy of Economics*, 2, pp. 58-79.
- Skawińska, E. & Zalewski, R., 2020. Impact of coronavirus COVID-19 on the food system. *Acta Scientiarum Polonorum. Oeconomia*, 19(4), pp. 121-129.

Stoicea, D. M., 2020. Aspects of the impact of the economic and financial crisis on global tourism. *Revista Tinerilor Economiști*, 35, pp. 61-69.

Weinrich, M., 2020. Europe: Impact of Covid-19 on housing and housing finance markets. *Housing Finance International*, p. 15.

Williams, C. C. & Kayaoglu, A., 2020. The Coronavirus Pandemic and Europe's Undeclared Economy: Impacts and a Policy Proposal. *South East European Journal of Economics & Business*, 15(1), pp. 80-92.

Õunapuu, L., 2014. Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes. Tartu: Tartu Ülikool.